

Pedagoški inštitut

EVALVACIJSKA RAZISKAVA

**O POUČEVANJU OTROKOVIH PRAVIC Z UPORABO
UČNIH KARTIC IN OSTALEGA DIDAKTIČNEGA
MATERIALA IZ PROJEKTA *MOJE PRAVICE***

(ZAKLJUČNO POROČILO)

Odgovorni nosilec evalvacijske raziskave:

mag. Mitja Sardoč

Sodelavci:

dr. Zoran Pavlović

Tina Rutar

Tina Vršnik

Ljubljana, januar 2005

KAZALO

Povzetek evalvacijske raziskave o poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta <i>Moje pravice</i>	3
Summary of the evaluation study on teaching children's rights with the use the <i>My Rights</i>	4
1. UTEMELJITEV PREDMETA EVALVACIJSKE RAZISKAVE O POUČEVANJU OTROKOVIH PRAVIC Z UPORABO UČNIH KARTIC IN OSTALEGA DIDAKTIČNEGA MATERIALA IZ PROJEKTA MOJE PRAVICE	6
2. METODA	8
<i>Ciljna skupina</i>	8
<i>Inštrumenti zbiranja podatkov</i>	8
<i>Postopek zbiranja podatkov</i>	9
<i>bdelava podatkov</i>	9
3. REZULTATI EVALVACIJSKE RAZISKAVE O POUČEVANJU OTROKOVIH PRAVIC Z UPORABO UČNIH KARTIC IN OSTALEGA DIDAKTIČNEGA MATERIALA IZ PROJEKTA MOJE PRAVICE	10
<i>Analiza zaključnih poročil osnovnih šol, ki so sodelovale v projektu MOJE PRAVICE</i>	10
<i>Pogledi na otrokove in človekove pravice</i>	12
<i>Stališča do projekta MOJE PRAVICE</i>	14
<i>Vključevanje projekta MOJE PRAVICE na naši šoli</i>	14
<i>Metode poučevanja in uporaba učnih kartic Moje pravice</i>	18
<i>Pričakovanja učiteljev in zaznane spremembe</i>	22
<i>Ocena ustreznosti posameznih elementov učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala</i>	25
<i>Najbolj priljubljene pravice oz. dejavnosti, predlagane na učnih karticah</i>	26
<i>Najmanj priljubljene pravice oz. dejavnosti, predlagane na učnih karticah</i>	27
<i>Sodelovanje in interes učencev pri dejavnostih oz. učnih karticah</i>	28
<i>Predlogi učiteljev za dopolnitev obstoječih učnih kartic</i>	28
STROKOVNI PREGLED UČNIH KARTIC »MOJE PRAVICE«	29
4. ZAKLJUČKI	36
5. PRILOGE	39
<i>Priloga 1: Vprašalnik za učitelje</i>	40

Povzetek evalvacijske raziskave o poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice*

Namen evalvacijske raziskave o poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala v okviru projekta *Moje pravice* je bil preučiti vsebino, obseg, kakovost in pogoje izvajanja projekta »Moje pravice«, podrobneje analizirati posamezne oblike poučevanja človekovih in otrokovih pravic v okviru projekta ter ugotoviti, kakšne učinke ima uporaba tega učnega gradiva na poučevanje in učenje otrokovih in človekovih pravic. Glavni cilj raziskave je bil preučitev uporabnosti in ustreznosti posameznih učnih kartic iz didaktičnega kompleta o otrokovih pravicah *Moje pravice* v osnovnih šolah ter dopolnitev obstoječega projekta »Moje pravice« in pripadajočega didaktičnega pripomočka za njegovo implementacijo v mednarodnem okolju, zlasti v državah OVSE.

Evalvacijska raziskava vključuje analizo vsebine zaključnih poročil osnovnih šol, ki so sodelovale v projektu »Moje pravice«, poglobljeno strokovno analizo vsebine kompleta učnih kartic za otroke od 6.-10. leta starosti ter kompleta učnih kartic za otroke od 11.-15. leta starosti skupaj s spremljajočimi učnimi karticami za učitelje, preučitev najpomembnejših pozitivnih učinkov uporabe učnih kartic na osnovnih šolah, ki so bile vključene v projekt ter analizo podatkov dobljenih z vprašalnikom za učitelje, ki so bili aktivno udeleženi v projektu. V vzorec evalvacijske raziskave so bili zajeti vsi učitelji in ostali pedagoški delavci, ki so privolili v sodelovanje in so bili v šolskem letu 2003/2004 in/ali šolskem letu 2004/2005 vključeni v izvajanje projekta »Moje pravice« oz. so v okviru svojega pedagoškega dela uporabljali didaktični komplet »Moje pravice«. V evalvacijsko študijo je bilo skupaj vključenih 40 osnovnih šol (208 učiteljev/učiteljic).

Analiza vsebine zaključnih poročil o izvajanju projekta na osnovnih šolah kaže, da je uporaba učnih kartic v praksi uspešna, se pa zaradi specifičnih vsebinskih in didaktičnih pomankljivosti kompleta učnih kartic za otroke od 6.-10. leta starosti ter kompleta učnih kartic za otroke od 11.-15. leta starosti ter spremljajočih učnih kartic za učitelje po mnenju koordinatorjev projekta na šolah pojavljajo težave pri implementaciji in izvedbi posameznih dejavnosti. Analiza podatkov dobljenih z vprašalnikom za učitelje prav tako kaže na ustreznost projekta kot oblike poučevanja otrokovih pravic v osnovni šoli, pokazalo pa se je, da po mnenju učiteljev nekatere vsebine na učnih karticah niso ustrezno predstavljene oziroma so prezahtevne za osnovnošolske otroke, še posebej za starostno skupino otrok od 6.-10. let.

Poglobljena strokovna analiza vsebine učnih kartic je pokazala, da posamezne dejavnosti, zapisane na hrbtni strani obeh kompletov učnih kartic ne odražajo poenostavljenega zapisa tistih pravic in členov *Konvencije o otrokovih pravicah*, ki naj bi jih posamezna učna kartica predstavljala. Glavne pomanjkljivosti učnih kartic kot didaktičnega materiala se kažejo tudi v neustreznosti posameznih predlaganih dejavnosti.

Executive summary of the evaluation study **on the teaching of children's rights with the set of cards *My Rights***

The main aim of the evaluation study **on the teaching of children's rights with the set of cards *My Rights*** has been to evaluate the contents, quality and the context needed for a successful implementation of the set of cards *My Rights* in elementary education classrooms. At the same time, particular attention has been paid to the analysis of the teaching methods used to teach children's rights and to the identification of the main outcomes and effects of this teaching approach to children's rights education in elementary schools. In addition, the evaluation study has assessed a range of other relevant information associated with the implementation of the existing project and the associated tools in Slovene elementary schools, including the attitudes of teachers to human rights education, the planning and implementation strategies used in classrooms, etc.

The synthesis report of the evaluation report is structured in three parts. **Part 1** presents the process of evaluation of this project, including the methodological part (description of the method, sample, questionnaire development) and the different analysis used to interpret the different data obtained during the 1st phase of the evaluation study. Particular attention has been paid to the questionnaire development in order to include all the relevant items used to obtain data about the effects of teaching children's rights in this project. The sample of teachers included all teachers who used the teaching cards *My Rights* between the 2003/2004 and 2004/2005 school year. In total, 40 schools including 208 participated in the evaluation study.

Part 2 of the evaluation report included a detailed review of the documentation school coordinators were required to report back to the *EIP Slovenia* general project management team. The examination also consisted in the review of the website as well as the CD-ROM which was part of the teaching set. The evaluation report also includes a quantitative analysis of data obtained from the *teacher questionnaire* which includes a range of questions on the use of cards in classroom, teacher's expectations from this project and, most importantly, the effects of the use of the cards *My Rights*.

Relationships between teachers included in this project and other members of the school community (including the headteacher, pupils, other teaching staff and parents) were analyzed. Also the impact of this project on the management of schools in terms of inputs, outputs, achievements of wider results and durability of results, with particular emphasis on the impact of the use of teaching cards and its role in the awareness raising of human rights education in schools has also been evaluated. In addition, both sets of teaching cards have been evaluated against a set of evaluation criteria including *coherence*, *balance*, and *appropriateness* of teaching cards in order to identify the main strengths of this method of human rights education.

The analysis of the contents of both sets of teaching cards showed a lack of consistency both in the simplified description of a right from the *Convention of the Rights of the Child* addressing pupils as well as in the activities to be implemented in

classrooms addressing the teacher. One of the key features of the CRC, i.e. the recognition that children not only have rights of protection and provision (of services relating to health, education, leisure, etc) but that, like adults, they have participation and citizenship rights, has received little or no attention at all. In particular, no card part of the two teaching sets of the *My Rights* project don't address the rights to participation in the process of school management and decision-making.

Part 3 of the evaluation report provides the main conclusions and recommendations aimed at enhancing the effectiveness of the future work in the area of teaching children's rights.

1. UTEMELJITEV PREDMETA EVALVACIJSKE RAZISKAVE O POUČEVANJU OTROKOVIH PRAVIC Z UPORABO UČNIH KARTIC IN OSTALEGA DIDAKTIČNEGA MATERIALA IZ PROJEKTA *MOJE PRAVICE*

Spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, izboljšanje zaupanja v demokratične inštitucije ter zmanjšanje različnih pojavnih oblik nestrpnosti, diskriminacije in nasilja ter socialne izključenosti, so ključni dejavniki za stabilno in demokratično družbo. Človekove in otrokove pravice kakor jih utemeljujejo najpomembnejši mednarodni dokumenti s tega področja¹ ter posamezna priporočila Sveta Evrope, OVSE-ja, UNESCA, ZN-ja in drugih mednarodnih organizacij, poudarjajo, da zagotavljanje temeljnih načel, npr. enake izobraževalne možnosti, človekove varnosti, načela nediskriminiranja, načela najboljšega interesa otroka, določa tudi temeljni okvir delovanja javnih sistemov vzgoje in izobraževanja v sodobnih demokratičnih družbah. Upoštevanje in uresničevanje temeljnih otrokovih in človekovih pravic je še posebej povezano z samim obstojem javnega sistema edukacije, saj vzgoja in izobraževanje v veliki meri oblikujeta moralni značaj državljanov, moralni značaj pa skupaj z zakoni in institucijami tvori temelj demokratičnega vladanja.

Na področju izobraževanja za otrokove in človekove pravice so v zadnjem desetletju potekale pomembne vsebinske in didaktične spremembe.² Eno od najpomembnejših skupnih točk znanstvenih in strokovnih razprav na širšem področju teorije vzgoje in edukacijskih politik predstavlja prav izpostavljanje vse večjega pomena zagotavljanja odprtega učnega okolja in omogočanja dostopa do posameznih ravni izobraževanja ter hkrati vključevanja različnih modelov poučevanja in učenja o otrokovih in človekovih pravicah na vse ravni izobraževanja, saj te oblike poučevanja in učenja pomembno vplivajo tako na znanje učencev, kakor tudi na raven organizacijske kulture šole in šolske klime.

¹ *Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, Konvencija ZN o otrokovih pravicah ter Konvencija UNESCO o odpravi diskriminacije v izobraževanju, itn.*

² *Izobraževanje za človekove pravice* [»human rights education«] lahko opredelimo kot proces usposabljanja, diseminacije in informiranja za splošno kulturo človekovih pravic, ki se uresničuje skozi posredovanje znanja ter razvijanja spretnosti, s posebnimi poudarkom na: a) okrepitvi spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin; b) polnemu razvoju človekove osebnosti in občutka dostojanstva; c) promociji razumevanja, strpnosti, enakosti spolov in prijateljstva med vsemi narodi, rasnimi, nacionalnimi, etničnimi, verskimi in jezikovnimi skupnostmi; d) omogočanju vsem posameznikom, da se učinkovito vključujejo v svobodno družbo; [...]. (Dokument Združenih narodov A/51/506/ Add.1, priloga, razd. 2)

To področje – kakor potrjuje Vseevropska študija *Sveta Evrope* o izobraževalnih politikah izobraževanja za demokratično državljanstvo – je vključeno v večino kurikulumov sistemov vzgoje in izobraževanja znotraj držav EU-ja ter držav članic *Sveta Evrope* in OECD. Pomembno vlogo pri teh sistemskih in kurikularnih spremembah sta imela predvsem dekada Združenih narodov »Izobraževanja za človekove pravice« (1995-2004) ter projekt Sveta Evrope »Izobraževanje za demokratično državljanstvo« (1997-2004). Naraščajoče posvečanje posebne pozornosti področju izobraževanja za otrokove in človekove pravice v okviru Evropske Unije, medvladnih organizacij (Svet Evrope, OVSE), nevladnih organizacij (e.g. UNICEF, Amnesty International, Šola za mir) ter najpomembnejših mednarodnih organizacij (ZN, UNESCO) je pomemben kazalec pomena izobraževanja za človekove pravice pri pospeševanju aktivnega vključevanja posameznikov v politično, družbeno in kulturno življenje.

Vključitev vsebin s širšega področja otrokovih in človekovih pravic prinaša v družboslovni kurikulum osnovnošolskega izobraževanja in srednješolskih programov pomembne vsebinske in didaktične novosti med katerimi je projektno delo nedvomno ena od najpomembnejših in najuspešnejših oblik dela poučevanja in učenja otrokovih in človekovih pravic.³

Evalvacijska raziskava o **poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice*** je imela namen oceniti vsebino, obseg, kakovost in pogoje izvajanja projekta »Moje pravice«, podrobneje analizirati posamezne modele poučevanja in učenja človekovih in otrokovih pravic s pomočjo učnih kartic ter učinke tega modela poučevanja in učenja otrokovih in človekovih pravic, npr. prepoznavanje otrokovih in človekovih pravic v medsebojni interakciji učencev ter v organizacijski kulturi šole (šolska klima).

Cilj evalvacije projekta »Moje pravice« oz. uporabe kompleta učnih kartic za otroke od *6.-10. leta starosti* ter kompleta učnih kartic za otroke od *11.-15. leta starosti* skupaj s spremljajočimi učnimi karticami za učitelje je bil tudi preučitev najpomembnejših pozitivnih učinkov uporabe učnih kartic na vseh slovenskih osnovnih šolah, ki so bile vključene v projekt ter dopolnitev obstoječega projekta »Moje pravice« in pripadajočega didaktičnega pripomočka za njegovo implementacijo v mednarodnem okolju, zlasti v državah OVSE.

³ Vključitev vsebin s področja izobraževanja za človekove pravice v kurikulum in učbenike ter ostala didaktična gradiva, organizacija obšolskih in izvenšolskih dejavnosti; razvoj didaktičnih materialov ter vzpostavitev podporne mreže izobraževanja učiteljev in ostalih pedagoških delavcev sodi med najpomembnejše indikatorje zagotavljanja ustreznih organizacijskih oblik dela in procesa zagotavljanja kakovosti na področju poučevanja in učenja otrokovih in človekovih pravic.

2. METODA

Ciljna skupina

Ciljna skupina preučevanja evalvacijske raziskave o **poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice*** so bili vsi učitelji in ostali pedagoški delavci, ki so bili v šolskem letu 2003/2004 in/ali šolskem letu 2004/2005 vključeni v izvajanje projekta *Moje pravice* oz. so v okviru svojega pedagoškega dela uporabljali didaktični komplet *Moje pravice*. V evalvacijski raziskavi je sodelovalo 40 osnovnih šol (208 učiteljev/učiteljic). 68,3% učiteljev, ki so sodelovali v evalvacijski raziskavi o **poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice***, sodeluje v projektu *Moje pravice* že drugo leto, 29,3% učiteljev pa sodeluje v tem projektu prvo leto.

Inštrumenti zbiranja podatkov

Obseg, vsebino, kakovost in pogoje poučevanja otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice*, stališča do posameznih dejavnikov, ki so povezani z otrokovimi in človekovimi pravicami, možne načine izvedbe/uporabe učnih kartic ter uporabo metod in oblik dela smo preučili z *vprašalnikom za učitelje*.

Vprašalnik za učitelje

*Vprašalnik za učitelje*⁴ (Sardoč, 2004) je bil za namene evalvacijske raziskave izdelan na podlagi obeh kompletov učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice* ter usklajen s predlogi in zahtevami naročnika (Ministrstvo za zunanje zadeve) in izvajalcem projekta *Moje pravice* (EIP Slovenije). *Vprašalnik za učitelje* je sestavljen iz petih sklopov vprašanj/razdelkov, ki so povezani s posameznimi vidiki poučevanja otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice*. Vsebuje splošno predstavitev evalvacijske raziskave in njenih temeljnih ciljev ter navodila za izpolnjevanje. Vprašalnik vsebuje naslednje razdelke:

- **Razdelek A** (»Delovne izkušnje in izobrazba«)
- **Razdelek B** (»Pogledi na otrokove in človekove pravice«)
- **Razdelek C** (»Pouk in metode poučevanja«):

⁴ *Vprašalnik za učitelje* je priložen v *Prilogi 1*.

- **Razdelek D** (»Stališča do projekta MOJE PRAVICE«)
- **Razdelek E** (»Vključevanje projekta MOJE PRAVICE na naši šoli«)

Postopek zbiranja podatkov

Ob vabilu k sodelovanju v raziskavo smo posameznim šolam predstavili celotno študijo, njene cilje ter inštrument zbiranja podatkov. Podatke smo s pomočjo *vprašalnika za učitelje* zbirali v prostorih izbranih šol. Za izvedbo evalvacijske študije so na posameznih šolah skrbeli koordinatorji izvedbe evalvacijske raziskave, ki jih je v ta namen določilo vodstvo šole. Učitelji so imeli za izpolnjevanje vprašalnika na voljo od 10 do 14 dni časa. Na šolah so koordinatorji izpolnjene vprašalnike zbrali ter jih nato poslali nazaj na Pedagoški inštitut. Zbiranju izpolnjenih vprašalnikov je sledila priprava podatkov za računalniško obdelavo ter statistična analiza, ki smo jo opravili s statističnim paketom SPSS.

Obdelava podatkov

Podatke iz vprašalnikov za učitelje smo statistično obdelali z osnovnimi statističnimi analizami in rezultate kombinirano interpretirali, tako da smo na njihovi podlagi lahko izpolnili temeljne cilje evalvacijske raziskave. V prvi fazi smo izračunali pogostost odgovorov učiteljev na posamezna vprašanja po vnaprej določeni lestvici za vsako spremenljivko. Da bi pridobili nove informacije o zvezah med analiziranimi spremenljivkami in ugotovili tiste dimenzije znotraj posameznih področij poučevanja in uporabe učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice*, ki iz odgovorov niso takoj razvidne, smo pri posameznih vprašanjih opravili sekundarne analize in pripravili najpomembnejše zaključke kvantitativnega dela evalvacijske raziskave **o poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice*.**

Na podlagi strokovne analize didaktične ustreznosti kompleta učnih kartic za otroke od *6.-10. leta starosti* ter kompleta učnih kartic za otroke od *11.-15. leta starosti* skupaj s spremljajočimi učnimi karticami za učitelje, analize vsebinske in terminološke usklajenosti poenostavljenih zapisov na obeh kompletih učnih kartic ter analize učinkovitosti posameznih didaktičnih rešitev, zapisanih na hrbtni strani kompletov učnih kartic za učitelje, smo oblikovali vsebinske in didaktične predloge za izboljšanje obstoječih kompletov učnih kartic.

3. REZULTATI EVALVACIJSKE RAZISKAVE O POUČEVANJU OTROKOVIH PRAVIC Z UPORABO UČNIH KARTIC IN OSTALEGA DIDAKTIČNEGA MATERIALA IZ PROJEKTA *MOJE PRAVICE*

Analiza zaključnih poročil osnovnih šol, ki so sodelovale v projektu *MOJE PRAVICE*

Za namen evalvacije projekta *Moje pravice* in uporabe učnih kartic za učenje otrokovih pravic smo opravili tudi strokovno analizo zaključnih poročil osnovnih šol, ki so dostopna na spletnih straneh *EIP Slovenija – Šole za mir* (<http://www.eip-ass.si/mojepravice>). Analiza teh poročil je pokazala dodatne dimenzije s katerimi smo lahko pojasnili posamezne dejavnike iz odgovorov učiteljev na anketni vprašalnik, ki smo ga kot del evalvacijske raziskave poslali vsem učiteljev, ki so uporabljali učne kartice *Moje pravice*.

Ob seznanitvi s projektom *Moje pravice* je bila pogosta reakcija učiteljev/učiteljic, ki so uporabljali komplet učnih kartic, da ta oblika projektne dela preveč poudarja samo vidik otrokovih pravic, vse premalo pa njihove dolžnosti in pravice ostalih članov šolske skupnosti. Ob dodatni razlagi in predstavitvi didaktičnega materiala so učitelji/ce izvajanje projekta večinoma podprli. Najtežja naloga v začetni fazi projekta *Moje pravice* je bila motivacija **učiteljev**.

Učitelji/ce so med izvajanjem projekta v številnih primerih opazili, da se starši s svojimi otroki pogovarjajo predvsem o tistih pravicah, ki jih učenci lahko »izkoristijo« v šoli. Koordinatorji projekta so v večini primerov ugotovili, da so nekateri učenci posamezne otrokove pravice razumeli izven konteksta, ki ga določa *Konvencija o otrokovih pravicah*. Takšni primeri so negativno vplivali na uporabo učnih kartic pri pedagoškem delu učiteljev.

Koordinatorji projekta so navajali, da so jim bila gradiva, dostopna na priloženi CD-ROM zgoščenki in na spletnih straneh *EIP Slovenija – Šola za mir* v veliko pomoč pri oblikovanju pogovorov, projektov in različnih dejavnosti (npr. delovnih listov za učence).

Vsebine projekta so se po mnenju učiteljev nanašale tudi na učne vsebine pri večini družboslovnih predmetov. Implementacija posameznih dejavnosti in vsebinskih sklopov iz učnih kartic je bila v veliki večini primerov odvisna predvsem od učiteljevega prilagajanja, izvirnosti ter pripravljenosti za sodelovanje. Koordinatorji projekta so izpostavili, da je velika večina pravic, ki so zapisane na učnih karticah za otroke od *6.-10. leta starosti*, za učence prezahtevna, saj se nekatere vsebine težje realizirajo na razredni stopnji, kjer učenci težko dojemajo pomen posameznih pravic. Posamezne šole pa so navedle tudi, da so to težavo rešile tako, da so takšne pravice za mlajše otroke nadomestili z njim razumljivimi pravicami.

Koordinatorji projekta so še posebej izpostavili, da aktivnosti, ki so jih izvajali niso temeljile zgolj na teoriji, ampak so bile posamezne pravice podprte predvsem s

konkretnimi primeri – zgodbicami ter s situacijami, ki so se dogajale na šoli med učenci, kar je bilo za *učinkovitost* projekta še posebej pomembno. Učenci so pri tem izražali svoja mnenja, ugotavljali pomen posameznih pravic ter hkrati spoznavali načelo vzajemnosti, da pravice, ki pripadajo njim, pripadajo tudi njihovim sošolcem/sošolkam ter vsem ostalim otrokom ne glede na raso, veroizpoved, itn. Zelo pozitivno je bila s strani koordinatorjev ocenjena tudi možnost samostojne izbire pravic. Koordinatorji projekta so tudi izrazili mnenja, da so bili vsi didaktični materiali dobro pripravljene, obenem pa izvajalcu dopuščajo možnost svoje kreativnosti oz. prilagajanja šolskim posebnostim oz. trenutni situaciji na šoli.

Med drugim so koordinatorji projekta kot enega od najbolj pozitivnih učinkov projekta *Moje pravice* izpostavili aktivno sodelovanje učencev pri vključevanju v razgovore in kreativne delavnice. Svoje izdelke so razstavljali na ogled ostalim učencem in obiskovalcem šole. Ostali učenci so lahko preko stalnega prikazovanja aktivnosti na razstavljenih panojih spremljali delo učencev, ki so bili vključeni v projekt *Moje pravice*.

Vse šole, katerih zaključna poročila smo obravnavali v naši analizi, so navajale izvajanje številnih aktivnosti, vendar pa so ugotavljale tudi, da so v dejavnosti, povezane s projektom *Moje pravice* premalo vključevale starše. Pojavljali so se predlogi, da bi bilo morda vredno za vnaprej razmisliti o delavnicah za starše in otroke, ki bi se navezovala na problematiko otrokovih pravic.

Za nacionalni nivo izvajanja projekta *Moje pravice* so koordinatorji projekta predlagali, da bi veljalo razmisliti o novi podobi spletne strani, ki bi vsebovala več novosti, napovednikov dogajanj v različnih šolah, z možnostjo foruma za učence, galerije fotografij, likovnih izdelkov in spisov na izbrano temo, seznamom sodelujočih šol, itn. Slednji bi lahko koristil tudi za navezovanje stikov ali za povabilo ostalim šolam, da se vključijo v aktivnost posamezne šole in podobno.

Na podlagi pregleda zaključnih poročil šol, ki so sodelovale v projektu *Moje pravice* lahko zaključimo, da je uporaba učnih kartic – kakor navajajo koordinatorji projekta na šolah – v praksi zelo uspešna, se pa zaradi specifičnih vsebinskih in didaktičnih pomankljivosti kompleta učnih kartic za otroke od *6.-10. leta starosti* ter kompleta učnih kartic za otroke od *11.-15. leta starosti* ter spremljajočih učnih kartic za učitelje pojavljajo težave pri implementaciji in izvedbi posameznih dejavnosti.

Pogledi na otrokove in človekove pravice

Vprašanje 7 se je nanašalo na poglede učiteljev do različnih dejavnikov, ki so povezani z otrokovimi in človekovimi pravicami. Vprašanja v obliki trditev so se nanašala na dva vsebinska sklopa: i) stališča do otrokovih in človekovih pravic (trditev *a, b, c, d, e, f, k, m*); ii) stališča do vključevanja otrokovih in človekovih pravic v šolskem kurikulumu (trditev *g, h, i, j, l*). Učitelji so odgovarjali tako, da so označili enega od možnih odgovorov na štiri stopenjski lestvici glede na to, koliko so s posamezno trditvijo soglašali, in sicer: 4 – zelo se strinjam; 3 – se strinjam; 2 – se ne strinjam; 1 – zelo se ne strinjam.

Tabela 1: Pogledi na otrokove in človekove pravice

Stališča do otrokovih in človekovih pravic	(4) <i>zelo se strinjam</i> (%)	(3) <i>se strinjam</i> (%)	(2) <i>se ne strinjam</i> (%)	(1) <i>zelo se ne strinjam</i> (%)
a) Otrokove in človekove pravice so pomembna institucija tako v vsakdanjem življenju kot tudi v šolskem življenju.	63,3	35,7	1,0	0,0
b) Raznolikost učencev glede na versko, etnično in jezikovno pripadnost ali življenski stil, pomembno prispeva k šolski kulturi.	36,4	59,2	3,9	0,5
c) Učitelji spoštujemo stališča učencev in jih spodbujamo, da jih med poukom tudi povejo.	38,0	58,5	3,4	0,0
d) Izvolitev predstavnikov učencev, ki predlagajo spremembe pri reševanju šolskih problemov, šolo izboljša.	34,5	60,7	4,9	0,0
e) Otrokove in človekove pravice so razkošje, saj si ga lahko privoščijo le bogate države. Revne države si jih ne morejo privoščiti.	5,9	16,1	52,2	25,9
f) Otrokove in človekove pravice so ideali. V vsakdanjem življenju in šolskem življenju niso uresničljive.	1,5	9,8	65,4	23,4
k) Učenci otrokovih in človekovih pravic ne jemljejo resno, ker so te vsebine drugačne od ostalih vsebin, ki se jih učijo v šoli.	3,4	18,9	63,6	14,1
m) Tistega, kar je pomembno pri otrokovih in človekovih pravicah ne moremo naučiti v šolah.	2,4	11,7	73,2	12,7
Stališča do vključevanja otrokovih in človekovih pravic v šolski kurikulum	(4) <i>zelo se strinjam</i> (%)	(3) <i>se strinjam</i> (%)	(2) <i>se ne strinjam</i> (%)	(1) <i>zelo se ne strinjam</i> (%)
g) Otrokove in človekove pravice bi se morale poučevati kot poseben šolski predmet.	4,9	22,0	68,3	4,9
h) Otrokove in človekove pravice bi se morale poučevati v okviru predmetov povezanih s humanističnimi in družboslovnimi vedami (npr. zgodovina, državljanska vzgoja in etika).	26,6	65,7	6,8	1,0
i) Otrokove in človekove pravice bi morale biti vključene v vse predmete, ki se poučujejo v osnovni šoli.	30,6	43,7	25,2	0,5
j) Otrokove in človekove pravice bi morale biti dodatna dejavnost, ki se izvaja v obliki posebnih projektov.	10,8	62,1	25,1	2,0
l) Učitelji bi se morali skupaj z učenci dogovoriti, kaj se je potrebno učiti pri poučevanju otrokovih pravic.	9,3	72,5	18,1	0,0

Znotraj vprašanja 7 je vsebinski sklop *i*) vseboval različne trditve o otrokovih in človekovih pravic oz. njihovi pomembnosti v sodobnih demokratičnih družbah in sistemu vzgoje in izobraževanja. Največje strinjanje so učitelji izrazili pri trditvi *a*. 99 % vseh učiteljev se strinja, da so otrokove in človekove pravice pomembna institucija, od tega jih je kar 63,3% podalo odgovor »zelo se strinjam«. Podatek kaže na to, da je stopnja soglasja o pomembnosti otrokovih in človekovih pravic med učitelji, ki so sodelovali v raziskavi, zelo visoka. Visoko strinjanje učiteljev (manj kot 5% učiteljev je odgovarjalo z odgovoroma »se ne strinjam« in »zelo se ne strinjam«) je opaziti tudi pri postavkah *b*, *c* in *d*, vendar je pri teh trditvah razpršenost odgovorov nekoliko večja kot pri trditvi *a*. Pri vseh treh trditvah prevladuje odgovor »se strinjam«.

Trditve *e*, *f*, *k*, *m* so vsebovale izjave o širšem družbenem kontekstu uresničevanja otrokovih in človekovih pravic (trditve *e* in *f*) ter stališču do otrokovih in človekovih pravic s strani učencev in učiteljev (trditve *k* in *m*). Razpršenost odgovorov je pri teh trditvah nekoliko večja kot pri trditvah *a* do *d*, kljub temu pa je tudi pri teh trditvah večina učiteljev izkazala naklonjenost do otrokovih in človekovih pravic ter obravnavanja te problematike znotraj šolskega okolja.

V okviru vsebinskega sklopa *ii*), ki je vseboval trditve o vključevanju otrokovih in človekovih pravic v šolskem kurikulumu (trditve *g*, *h*, *i*, *j*, *l*), so bili učitelji mnenja, da je potrebno otrokove in človekove pravice vključevati znotraj predmetov povezanih s humanističnimi in družboslovnimi vedami (trditve *h*). S to trditvijo je soglašalo kar 92,3% učiteljev. Učitelji so v veliki meri soglašali tudi s trditvijo, da bi morale biti otrokove in človekove pravice vključene v vse predmete (trditve *i*), ki se poučujejo v osnovni šoli, in sicer 74,3%. Nekoliko nižji delež učiteljev (72,9%) je bil mnenja, da bi morale biti otrokove in človekove pravice dodatna dejavnost, ki se izvaja v obliki posebnih projektov (trditve *j*). Zelo visok je tudi delež učiteljev (81,8%), ki so bili mnenja, da je o poučevanju otrokovih pravic potrebno doseči skupno soglasje z učenci (trditve *l*).

Delež učiteljev, ki so bili mnenja, da potrebuje ta problematika samostojen predmet (trditve *g*), je bil zelo nizek, in sicer 26,9%. Tako v primeru trditve *i* kakor tudi v primeru trditve *j*, je bil delež učiteljev, ki so izbrali odgovor »se ne strinjam« višji od 25%.

Stališča do projekta MOJE PRAVICE

V okviru **Razdelka D** (»Stališča do projekta *Moje pravice*«) nas je zanimalo, kakšna so stališča učiteljev, ki so bili vključeni v projekt MP oz. so pri svojem pedagoškem delu uporabljali didaktični komplet MP, do projektnega dela nasploh, kakšna stališča imajo do samega projekta MP ter kakšna so njihova stališča do didaktične ustreznosti učnih kartic za učenje otrokovih pravic. V ta razdelek sodijo *vprišanja 10, 11 in vprašanje 18*.

Vprašanje 10 se je nanašalo na stališča učiteljev do projektnega dela nasploh.

Tabela 2: Mnenje učiteljev o projektne delu in o projektu *Moje pravice*

	pozitivno (%)	deloma pozitivno (%)	deloma negativno (%)	negativno (%)
<i>Stališče do projektne delu nasploh</i>	77,4	21,6	0	0
<i>Stališče do projekta MOJE PRAVICE kot posebne oblike projektne delu</i>	76,4	21,2	0,5	0

Iz *tabele 2* je razvidno, da so stališča učiteljev, tako do projektne delu nasploh kakor tudi do projekta *Moje pravice* kot posebne oblike projektne delu, zelo pozitivna. V obeh primerih je skupen delež pozitivnih odgovorov (odgovor »pozitivno« in »deloma pozitivno«) 99% oz. 97,6%. Skupen delež negativnih odgovorov je pri obeh vprašanjih, ki se nanašajo na stališče do projektne delu in do projekta *Moje pravice* manjši od 1%. Tudi na vprašanje o didaktični ustreznosti učnih kartic za učenje otrokovih pravic (*vprašanje 18*) so učitelji v veliki večini izpostavili, da so učne kartice zelo ustrezen didaktični pripomoček, saj je s to trditvijo soglašalo 89,9% anketiranih učiteljev.

Na podlagi teh rezultatov lahko zaključimo, da učitelji, ki pri svojem pedagoškem delu uporabljajo učne kartice *Moje pravice*, uporabo učnih kartic ter ostalih dejavnosti iz projekta *Moje pravice* v veliki meri podpirajo. Podpora le-temu se ne razlikuje od podpore ostalim oblikam projektne delu, kar je pomemben indikator uspešnosti te oblike poučevanja otrokovih pravic.

Vključevanje projekta MOJE PRAVICE na naši šoli

V okviru **Razdelka E** (»Vključevanje projekta *Moje pravice* na naši šoli «) smo od učiteljev želeli izvedeti, kakšen odnos imajo na njihovi šoli do projekta *Moje pravice* (*vprašanje 14*) ter koliko so različne skupine pedagoških delavcev na šoli sodelovale v razvijanju programa tega projekta na njihovi šoli (*vprašanje 13*). V ta razdelek sodi tudi *vprašanje 12*, v okviru katerega smo navedli nekaj trditev o načrtovanju in izvajanju projekta *Moje pravice*.

Tabela 3: Sodelovanje pri razvijanju programa projekta *Moje pravice* na šolah

	<i>vedno</i> (%)	<i>včasih</i> (%)	<i>redko</i> (%)	<i>nikoli</i> (%)
ravnatelj/ica šole	22,1	33,7	25,0	13,5
posebej za to določena »šolska programska skupina«	28,8	25,5	12,5	19,2
koordinator projekta Moje pravice na naši šoli	67,3	23,1	2,9	0,5
posamezni učitelji prostovoljno	24,0	41,3	20,2	9,6
predstavniki učencev	34,1	38,5	13,5	8,2
predstavniki staršev	2,4	8,7	34,6	47,1
člani učiteljskega zbora	10,6	44,2	26,9	13,0
zunanje izobraževalno podjetje/ustanova	1,4	12,0	21,2	53,4

Iz *tabele 3* je razvidno, da je imel najpomembnejšo vlogo pri razvijanju programa projekta *Moje pravice* na šolah načeloma koordinator tega projekta. 90,4% učiteljev, ki so sodelovali v evalvacijski raziskavi je izpostavilo, da je pri razvijanju programa projekta na šolah najpogosteje sodeloval koordinator projekta (odgovor »vedno« in »včasih«). 72,6% učencev je na šolah »vedno« in »pogosto« sodelovalo pri razvijanju programa projekta *Moje pravice*, rav tako je imelo pomembno vlogo pri razvijanju tega programa vodstvo šol, saj je 55,8% ravnateljev »vedno« in »včasih« sodelovalo pri razvijanju tega programa na njihovih šolah. Tudi podpora učiteljev je bila pomembna. Po navedbah učiteljev, ki so bili vključeni v evalvacijsko raziskavo, je 65,3% učiteljev »vedno« in »včasih« prostovoljno sodelovalo pri razvijanju programa tega projekta. Kakor so poročali učitelji, so se v razvijanje programa projekta *Moje pravice* na šolah v najmanjšem obsegu vključevali predstavniki staršev, in sicer 11,1%).

Tabela 4: Odnos do projekta *Moje pravice*

	<i>pozitiven</i> (%)	<i>neodločeni</i> (%)	<i>odklanjajo</i> (%)
ravnatelj/ica šole	85,1	10,1	0
koordinator projekta Moje pravice na naši šoli	94,2	1,4	0
učitelji/ce, ki sodelujejo v projektu Moje pravice	79,8	13,9	1,0
ostale učiteljice in učitelji	37,0	51,4	3,4
učenke in učenci, ki v projektu sodelujejo	87,0	9,1	0
starši učencev, ki sodelujejo v tem projektu	48,1	30,8	0,5

Kakor je razvidno iz *Tabele 4* imajo – v skladu s pričakovanji – do projekta *Moje pravice* najbolj pozitiven odnos koordinatorji projekta, in sicer 94,2%. Podobno kot pri vprašanju o razvijanju programa projekta *Moje pravice* na njihovi šoli (*vprašanje 13*) imajo do tega projekta zelo pozitiven odnos tudi učenci (87%). Visoko naklonjenost projektu po mnenju anketiranih učiteljev kažejo tudi ravnatelj (85%) in učitelji, ki sodelujejo v projektu *Moje pravice* (79,8%). Najnižji delež pozitivnih odgovorov je bil podan pri starših učencev, ki sodelujejo v projektu (48,1%) ter pri *ostalih učiteljicah in učiteljih* (37%), kjer je delež *neodločenih* visok, in sicer 51,4%. Razlika med oceno odnosa do projekta *Moje pravice* med učitelji/cami, ki sodelujejo v projektu ter ostalimi učitelji/cami na šoli je statistično pomembna ($\chi^2 = 31,93$, $p < 0,01$). Rezultat je v skladu s pričakovanji. Učitelji, ki v projektu sodelujejo, namreč bolje poznajo program, poleg tega pa ne gre pozabiti, da so vprašalnik izpolnjevali prav učitelji udeleženi v projektu, kar pomeni, da je navedena razlika deloma tudi posledica dajanja socialno bolj zaželenih odgovorov udeležencev.

Vprašanje 12 se je nanašalo na nekatere vidike načrtovanja in izvajanja projekta *Moje pravice*. Učitelji so odgovarjali tako, da so označili enega od možnih odgovorov na pet stopenjski lestvici glede na to, koliko so s posamezno trditvijo soglašali, in sicer: 5 – *v celoti*; 4 – *precej*; 3 – *delno*; 2 – *malo*; 1 – *nič*.

Tabela 5: Načrtovanje in izvajanje projekta MP kot posebne oblike projektne dela

	aritmetična sredina (M)	standardna deviacija (SD)
Projekt Moje pravice je bil pozitivno sprejet s strani večine učiteljev naše šole.	3.75	0.83
Večina učiteljev naše šole se je odločila za sodelovanje pri projektu Moje pravice .	3.55	0.98
Večina učiteljev je mnenja, da je projekt Moje pravice nepotreben, ker učenci znanja o pravicah pridobijo pri šolskih predmetih.	2.17	0.89
Projektno delo zahteva od učitelja dodatno delo in usklajevanje z učnim načrtom za predmete, ki jih poučuje.	4.03	0.81
Učitelji in ostali pedagoški delavci so premalo usposobljeni, da bi lahko uspešno in strokovno ustrezno opravljali naloge projekta Moje pravice .	3.06	1.04
Predstavitev projekta Moje pravice s strani <i>EIP Slovenija – Šola za mir</i> (izvajalec projekta) je pomembno vplivala na odločitev, da bomo v projektu sodelovali.	3.27	1.11
Koordinator projekta Moje pravice na naši šoli je bil učiteljem v veliko pomoč pri načrtovanju in izvajanju projekta.	3.92	1.01

Tabela 5 vsebuje aritmetično sredino (M) odgovorov na posamezne trditve *vprašanja 13* ter standardno deviacijo (SD). Kljub dejstvu, da zahteva projektno delo od učiteljev dodatno delo in usklajevanje z učnim načrtom za predmete, ki jih poučujejo

(M=4.03), je bil projekt *Moje pravice* pozitivno sprejet s strani večine učiteljev posameznih šol (M=3.75). Na trditev, da je projekt *Moje pravice* nepotreben, ker učenci znanja o pravicah pridobijo pri šolskih predmetih, so učitelji v večini odgovarjali negativno, saj je povprečje odgovorov na to trditev najnižje (M=2.17). Po navedbah učiteljev je pomembno vlogo pri odločitvi za sodelovanje v projektu *Moje pravice* na šolah predstavljala tudi predstavitev projekta s strani *EIP Slovenija – Šola za mir* (M=3.27). Zelo pomembna je bila tudi pomoč koordinatorjev projekta ostalim učiteljem (M=3.92), kar je v skladu z odgovori učiteljev na vprašanje 13 in 14.

V okviru **Razdelka A** (»Delovne izkušnje in izobrazba«) smo učiteljem, ki so bili vključeni v evalvacijsko raziskavo o **poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice***, zastavili šest vprašanj o njihovem znanju otrokovih in človekovih pravic ter različnih oblikah strokovnega spopolnjevanja s tega področja. V ta razdelek je bilo vključenih prvi šest vprašanj iz *vprašalnika za učitelje*.

Tabela 6: Izobraževanje o poučevanju in učenju otrokovih in človekovih pravic

Vprašanja 1, 2, 4, 5a	da (%)	ne (%)
Ali menite, da ste znotraj formalnega izobraževanja pridobili dovolj znanja o poučevanju in učenju otrokovih in človekovih pravic?	42,3	55,3
Ali ste se v zadnjih petih letih udeležili <i>stalnega strokovnega spopolnjevanja</i> s področja poučevanja in učenja otrokovih in človekovih pravic?	18,8	80,8
Ali ste se dodatno izpopolnjevali za uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta MOJE PRAVICE?	7,2	90,9
Ali bi se želeli dodatno izobraževati za poučevanje in učenje otrokovih in človekovih pravic?	65,4	33,7

55,3% učiteljev, ki so bili vključeni v evalvacijsko raziskavo o poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice* meni, da znotraj formalnega izobraževanja niso pridobili dovolj znanja o poučevanju in učenju otrokovih in človekovih pravic. Tudi v okviru stalnega strokovnega spopolnjevanja je udeležba na seminarjih s področja poučevanja in učenja otrokovih in človekovih pravic nizka, saj se je takega strokovnega spopolnjevanja udeležilo samo 18,8% učiteljev. Kar 65,4% učiteljev je poudarilo, da bi se želeli na področju poučevanja in učenja otrokovih in človekovih pravic dodatno spopolnjevati, kar kaže na to, da jim na tem področju primanjkuje znanja. Med prioriteta področja dodatnega strokovnega spopolnjevanja s področja poučevanja in učenja otrokovih in človekovih pravic tistih učiteljev, ki so pritrdilno odgovorili na prvi del vprašanja 5, sodijo »oblike in metode dela poučevanja in učenja človekovih in otrokovih pravic« (58,2%) ter »primerne vsebine za poučevanje in učenje otrokovih in človekovih pravic« (47,6%). Najmanj pogost predlog za dodatno spopolnjevanje je bil izobraževanje na področju timskega dela, in sicer 34,1%.

Metode poučevanja in uporaba učnih kartic *Moje pravice*

Razdelek C vprašalnika za učitelje (»Pouk in metode poučevanja«) ter nekatera vprašanja iz **razdelka E** (»Vključevanje projekta MOJE PRAVICE na naši šoli«) vsebujeta vprašanja, ki se nanašajo na pogostost uporabe posameznih gradiv v okviru dejavnosti, pri katerih uporabljajo učne kartice in ostala gradiva iz projekta MOJE PRAVICE, vprašanje o izvajanju pouka oz. dejavnosti, pri katerih uporabljajo učne kartice in ostala gradiva iz projekta MP, številu ur, ki ga učitelji (poleg dela v razredu) tedensko porabijo za posamezne dejavnosti, povezane z izvajanjem projekta MP, kje vključujejo učne kartice v svojem pedagoškem delu ter vprašanje o najučinkovitejših metodah/oblikah dela z učnimi karticami iz didaktičnega kompleta MOJE PRAVICE.

Uporaba dokumentov oz. gradiv pri uporabi učnih kartic

Vprašanje 8 se je nanašalo na pogostost uporabe različnih gradiv v okviru dejavnosti, pri katerih uporabljajo učne kartice in ostala didaktična gradiva iz projekta MP.

Tabela 7: *Uporaba dokumentov oz. gradiv pri uporabi učnih kartic*

	<i>vedno</i> (%)	<i>včasih</i> (%)	<i>redko</i> (%)	<i>nikoli</i> (%)
<i>Konvencija o otrokovih pravicah</i>	12,0	51,0	24,5	12,5
Poenostavljena oblika <i>Konvencije o otrokovih pravicah</i>	21,6	46,7	20,1	11,6
<i>Splošna deklaracija človekovih pravic</i>	7,1	35,9	35,4	21,7
<i>Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah</i>	2,6	19,2	28,0	50,3
Učne kartice in ostalo didaktično gradivo projekta MOJE PRAVICE	33,5	47,3	12,8	6,4
<i>Prvi koraki</i> (Metodični priročnik Amnesty International za poučevanje človekovih pravic)	10,4	34,9	18,8	35,9

Iz *tabele 7* je razvidno, da se pri uporabi učnih kartic in ostalega didaktičnega gradiva najpogosteje uporablja poenostavljena oblika *Konvencije o otrokovih pravicah*. »Vedno« in »včasih« ta dokument pri uporabi učnih kartic uporablja 68,3% učiteljev. Nekoliko nižji je delež učiteljev (63%), ki pri teh dejavnostih uporablja *Konvencijo o otrokovih pravicah*. Ti izbiri učiteljev sta skladni s poznavanjem temeljnih dokumentov s področja otrokovih in človekovih pravic (*vprašanje 6*), kjer je kar 71,6% učiteljev izpostavilo, da KOP dovolj dobro poznajo. Metodični priročnik Amnesty International *Prvi koraki* »vedno« in »včasih« uporablja 45,3% učiteljev, *Splošno deklaracijo o človekovih pravicah* pa 43% učiteljev. V okviru *vprašanja 6* je bil delež učiteljev, ki meni, da dovolj dobro pozna *Splošno deklaracijo o človekovih pravicah* 54,8%. Vključevanje *Evropske konvencije o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah* v okvir pouka z učnimi karticami je bilo najnižje, in sicer 21,8%. Tudi poznavanje tega dokumenta v primeru *vprašanja 6* je bilo najnižje (21,2%).

Vprašanje 9 se je nanašalo na izvajanje pouka in dejavnosti, pri katerih učitelji uporabljajo učne kartice in ostala gradiva iz projekta *Moje pravice*.

Tabela 8: Uporaba učnih kartic Moje pravice pri pouku in ostalih dejavnostih

	<i>vedno</i> (%)	<i>včasih</i> (%)	<i>redko</i> (%)	<i>nikoli</i> (%)
Učitelj izbere teme, o katerih se bo razpravljalo v razredu.	25,5	53,8	8,2	2,4
Učenci delajo pri projektih, za katere zbirajo informacije tudi izven šole.	5,8	53,4	20,2	11,5
Učenci uporabljajo učbenike in delovne zvezke.	12,0	18,3	15,4	43,8
Učenci uporabljajo delovne liste.	8,7	50,0	18,3	14,4
Praktično delo učencev o temi, ki je povezana z otrokovimi in človekovimi pravicami.	21,2	53,8	12,5	2,9
Učenci v skupinah obdelujejo različne teme in pripravljajo predstavitve (npr. plakate).	21,6	57,7	10,1	2,9
Učitelj sprašuje in učenci odgovarjajo.	7,2	36,1	38,5	10,1
Učitelj razlaga snov in učenci si zapisujejo.	0,5	11,1	19,7	61,1
Učitelj uporablja interaktivne oblike dela kot so igra vlog, metoda »za in proti«, itn.	23,6	56,3	8,7	3,8

Iz odgovorov učiteljev, ki so prikazani v *tabeli 8*, je razvidno, da 79,3% učiteljev pri uporabi učnih kartic »vedno« in »včasih« izbere teme, o katerih se bo razpravljalo v razredu. Najpogostejša oblika dela pri kateri učitelji uporabljajo učne kartice je igra vlog (odgovor »vedno« in »včasih« je izbralo 79,9% učiteljev).

Med najmanj pogoste oblike dela pri uporabi učnih kartic sodijo frontalne oblike dela (v primerjavi z igro vlog, ki sodi med interaktivne oblike dela), kar kažejo tudi negativni odgovori (odgovor »redko« in »nikoli) učiteljev pri trditvi »Učitelj razlaga snov in učenci si zapisujejo«, in sicer 80,8%. Za razliko od praktičnega dela učencev o temi, ki je povezana z otrokovimi in človekovimi pravicami, kjer je delež pozitivnih odgovorov 75% oz. 79,3% pri trditvi da »učenci v skupinah obdelujejo različne teme in pripravljajo predstavitve«, so negativni odgovori učiteljev na trditev o uporabi učbenikov in delovnih zvezkov zelo visoki, in sicer 59,2%. Prav tako visok delež negativnih odgovorov (48,6%) je tudi pri trditvi »Učitelj razlaga snov in učenci si zapisujejo«.

V vprašanju 16 smo učitelje spraševali o tem, koliko ur tedensko porabijo (poleg svojega dela v razredu) za posamezne dejavnosti, povezane z izvajanjem projekta MOJE PRAVICE.

Tabela 9: Časovno načrtovanje dejavnosti

	nič (%)	manj kot 1 uro tedensko (%)	1-2 uri tedensko (%)	3-4 ure tedensko (%)	več kot 4 ure tedensko (%)
Priprava učnega gradiva in dejavnosti.	4,3	57,2	31,3	1,9	0
Sodelovanje z ostalimi učitelji in/ali koordinatorjem projekta na naši šoli pri izvajanju dejavnosti za projekt MP (svetovanje, usmerjanje).	11,1	72,6	9,1	0	0
Samostojna priprava učnih ur in dejavnosti.	4,3	47,6	39,4	3,4	0
Sodelovanje z učenci izven rednega pouka (svetovanje, usmerjanje).	18,8	51,4	21,2	1,9	0,5
Sodelovanje s starši.	46,6	38,0	7,2	0,5	0
Dodatno izobraževanje (npr. seminarji) in konzultiranje strokovne literature.	42,8	39,4	7,7	0,5	1,0
Ostale administrativne naloge, ki so povezane z izvajanjem projekta MP (npr. spremljanje spletnih strani projekta MP pri Šoli za mir, e-maili),	18,8	59,1	13,0	1,4	0,5

Kakor je razvidno iz *tabele 9*, se učitelji za strokovno področje poučevanja in učenja otrokovih in človekovih pravic ne doizobražujejo, saj je kar 42,8% učiteljev odgovorilo, da se za to dejavnost dodatno ne angažirajo. Prav tako visok je tudi delež učiteljev (46,6%), ki za potrebe izvajanja tega projekta ne sodelujejo s starši. Največji delež učiteljev porabi »manj kot 1 uro tedensko« za različne dejavnosti povezane z načrtovanjem dejavnosti iz projekta *Moje pravice*. Med temi dejavnostmi je največji delež (72,6%) pri sodelovanju z ostalimi učitelji, pri spremljanju spletnih strani projekta *Šole za mir* (59,1%), pripravah učnega gradiva in dejavnosti (57,2%) in sodelovanju z učenci (51,4%). »1-2 uri tedensko« učitelji porabijo za samostojno pripravo učnih ur in dejavnosti (39,4%) in pripravo učnega gradiva in dejavnosti (31,3%). Majhen delež učiteljev (3,4%) pa porabi za samostojno pripravo učnih ur in dejavnosti »3-4 ure tedensko«.

Na podlagi teh odgovorov lahko zaključimo, da porabijo učitelji za pripravo posameznih dejavnosti, ki so povezane s projektom *Moje pravice* najpogosteje manj kot eno uro tedensko oz. 1-2 uri tedensko, kar je iz vidika učinkovitosti take oblike projektne dela optimalno.

V vprašanju 17 smo od učiteljev, ki so sodelovali v evalvacijski raziskavi, želeli izvedeti kje vključujejo učne kartice *Moje pravice* v svojem pedagoškem delu in kako pogosto jih uporabljajo.

Tabela 10: Vključevanje učnih kartic v pedagoško delo

	ne	da ⇨	manj kot 1 uro tedensko (%)	1-2 uri tedensko (%)	3-4 ure tedensko (%)	več kot 4 ure tedensko (%)
Pri poučevanju predmeta, ki ga poučujem.	28,4	54,3	42,8	14,9	0,5	0,5
Pri razrednih urah.	11,5	70,7	60,6	12,0	0,5	0,5
Na roditeljskih sestankih.	54,8	31,3	27,4	2,4	0	0
Pri različnih obšolskih dejavnostih.	39,4	43,8	31,7	10,6	1,0	0
Pri medpredmetnem povezovanju, ki ga izvedem skupaj z učitelji drugih predmetov.	58,7	27,4	24,5	3,4	0,5	0
Projektno delo z učenci.	19,7	63,0	42,3	19,2	1,9	0
V razredu z učnimi karticami opozarjam učence na posamezne kršitve pri pouku.	35,6	48,6	37,5	10,1	1,4	0,5

Iz odgovorov učiteljev, ki so prikazani v tabeli 10, je razvidno, da 58,7% učiteljev učne kartice ne uporablja pri medpredmetnem povezovanju z učitelji drugih predmetov, kar kaže na to, da je timskega dela učiteljev na različnih stopnjah osnovnošolskega izobraževanja malo. Prav tako nizka je uporaba učnih kartic v okviru roditeljskih sestankov, kjer je delež učiteljev, ki so na to vprašanje odgovorili negativno, kar 54,8%. Učne kartice *Moje pravice* se po navedbah učiteljev, ki so bili vključeni v raziskavo najpogosteje uporabljajo v okviru razrednih ur (70,7%), projektne dela z učenci (63%) in pri poučevanju posameznih predmetov, ki jih učitelji poučujejo (54,3%).

Učitelji učne kartice »1-2 ure tedensko« uporabljajo pri poučevanju predmeta, ki ga poučujejo (14,9%) ter pri projektne delu z učenci (19,2%), kar je skladno z odgovori na prvi del tega vprašanja.

Vprašanje 19 se je nanašalo na mnenje učiteljev o najučinkovitejši obliki in metodi dela z učnimi karticami iz didaktičnega kompleta projekta *Moje pravice*. Učitelji so odgovarjali tako, da so označili enega od možnih odgovorov na štiri stopenjski lestvici glede na to, koliko so soglašali z učinkovitostjo posamezne oblike in metode dela, in sicer: 4 – zelo učinkovita; 3 – učinkovita; 2 – manj učinkovita; 1 – neučinkovita.

Tabela 11: Učinkovitost posameznih metod in oblik dela z učnimi karticami

	<i>zelo učinkovita (%)</i>	<i>učinkovita (%)</i>	<i>manj učinkovita (%)</i>	<i>neučinkovita (%)</i>
Skupinsko delo učencev.	40,9	51,0	2,4	0,5
Igra vlog.	59,6	33,7	1,0	0,5
Pisanje esejev/spisov.	4,8	27,9	48,6	8,2
Glasbeno ali likovno izražanje učencev.	26,0	52,4	13,5	0,5
Ogled filma ali videa.	25,5	56,7	10,1	1,0
Debata (metoda »za in proti«).	45,7	40,9	6,3	0,5

Kakor je razvidno iz *tabele 11*, so bili učitelji, ki so sodelovali v evalvacijski raziskavi kot najbolj učinkovito metodo oz. obliko dela izbrali »igro vlog«. To izbiro je kot »zelo učinkovito« oz. »učinkovito« izbralo 93,3% učiteljev. Prav tako »zelo učinkovito« oz. »učinkovito« je po mnenju učiteljev (91,9%) skupinsko delo učencev ter debatna metoda »za in proti« (86,6%). Kljub temu, da so likovno opremo učnih kartic *Moje pravice* prispevali učenci obeh starostnih skupin, so učitelji glasbeno in likovno izražanje učencev kot »zelo učinkovito« oz. »učinkovito« izbrali v manjši meri od pričakovanj, in sicer 76,4%. Bolj učinkovita metoda dela se učiteljem zdi tudi ogled filma ali video posnetka (82,2%).

Pričakovanja učiteljev in zaznane spremembe

V okviru **Razdelka E** (»Vključevanje projekta MOJE PRAVICE na naši šoli«) so učitelji odgovarjali tudi na vprašanja o njihovih pričakovanjih v zvezi s projektom ter o spremembah, ki jih morebiti zaznajo v šolskem okolju kot posledico uvajanja projekta.

Z *vprašanji 22 in 23* smo v vprašalniku preverjali mnenja učiteljev o poznavanju otrokovih pravic pri učencih pred in po izvedbi dejavnosti v okviru projekta MOJE PRAVICE oz. uporabi učnih kartic.

Tabela 12: Poznavanje otrokovih pravic pri učencih pred izvedbo projekta in po tem

<i>Vprašanji 22 in 23</i>	<i>ne (nobenih) (%)</i>	<i>delno (samo nekatere pravice) (%)</i>	<i>da (vse) (%)</i>
Ali so učenci poznali otrokove pravice pred izvedbo projekta MOJE PRAVICE?	7,2	86,1	4,8
Ali učenci po izvedbi posameznih dejavnosti znotraj <i>aktualne otrokove pravice</i> meseca prepoznajo kršitev te pravice oz. znajo navesti primer?	1,4	67,8	27,4

Po mnenju anketiranih učiteljev je izvajanje projekta pozitivno vplivalo na poznavanje otrokovih pravic pri učencih. Kot je razvidno iz *tabele 12* je odstotek pritrdilnih odgovorov učiteljev (»da (vse)«) bistveno večji pri *vprišanju 23*, ki se nanaša na stanje po izvedbi projekta oz. po uporabi učnih kartic.

V okviru *vprišanja 15* so učitelji z odgovoroma opredelili svoja pričakovanja do projekta MP.

Tabela 13: Pričakovanja učiteljev do projekta MOJE PRAVICE

	<i>da</i> (%)	<i>ne</i> (%)
Razreševati različne šolske probleme.	76,9	19,7
Izboljšati poznavanje otrokovih pravic med učenci.	96,6	1,4
Izboljšati poznavanje otrokovih pravic med učitelji.	87,5	10,6
V sodelovanju z učitelji reševati disciplinske probleme.	60,6	36,5
Izboljšati sodelovanje med učitelji.	64,9	31,3
Razreševati spore med učenci in učitelji.	64,9	31,3
Izboljšati šolsko klimo.	90,4	7,7
Razreševati spore med učenci.	78,4	18,8

Pričakovanja učiteljev v zvezi s projektom so se v največji meri nanašala na izboljšanje poznavanja otrokovih pravic med učenci in učitelji (nad 87%) ter na izboljšanje šolske klime (90,4%). V manjši meri so učitelji pričakovali, da bo uvajanje programa v šolsko okolje pomagalo pri reševanju disciplinskih problemov na šoli.

Z *vprišanjem 31* smo želeli od učiteljev izvedeti, v kolikšni meri opažajo spremembe šolskega okolja po uvedbi projekta.

Tabela 14: Zaznane spremembe po izvajanju projekta MOJE PRAVICE

	<i>zelo se</i> <i>strinjam</i> (%)	<i>se</i> <i>strinjam</i> (%)	<i>delno se</i> <i>strinjam</i> (%)	<i>se ne</i> <i>strinjam</i> (%)
Učenci bolje poznajo temeljne dokumente o otrokovih in človekovih pravicah.	32,2	57,2	5,8	1,4
Učenci v vsakdanji interakciji prepoznajo kršitve posameznih pravic in so nasploh bolj senzibilni za problematiko otrokovih pravic.	28,8	54,3	12,5	0
Izboljšalo se je sodelovanje med učitelji.	10,1	33,7	40,9	10,6
»Šolska klima« se je izboljšala.	9,6	36,1	41,8	8,7

S sodelovanjem v projektu sem pridobil/a znanje, s katerim bom lažje izpeljal/a podobne projekte na temo otrokovih in človekovih pravic.	22,6	56,7	15,9	1,4
Z izvedbo projekta se je ozaveščenost o pomenu otrokovih pravic med učitelji ter vodstvom šole povečala.	12,5	50,0	28,4	4,3
Učenci so se z učnimi karticami naučili kritičnega pogleda na otrokove pravice in jih ne uporabljajo samo sebi v prid.	12,5	59,1	23,1	1,4
Na šoli se je zmanjšal obseg različnih pojavnih oblik nasilja med učenci.	1,4	24,0	55,8	13,5
Učenci so bolj sprejemljivi do številnih oblik različnosti in drugačnosti med vrstniki.	7,7	52,4	31,7	4,3
Učenci so s pomočjo učnih kartic spoznali naloge varuha človekovih pravic.	5,3	47,6	36,5	5,3
Povečalo se je sodelovanje z nevladnimi organizacijami s področja učenja otrokovih in človekovih pravic.	5,8	24,5	41,3	20,7
Učenci so z uporabo učnih kartic postali bolj senzibilni za spoštovanje pravic najbolj zapostavljenih skupin otrok (romski otroci, otroci s posebnimi potrebami, otroci iz revnih družin, itn.).	7,2	49,5	33,7	3,8
Uporaba učnih kartic je pripomogla k boljšemu poznavanju pomena otrokovih pravic pri starših.	1,9	35,1	43,3	11,5
Participacija učencev v različnih šolskih dejavnostih in v šolskem parlamentu se je povečala.	4,3	45,7	30,3	12,0

Kot je razvidno iz *tabele 14* učitelji v največji meri opažajo pozitivne spremembe na področju poznavanja temeljnih dokumentov o človekovih in otrokovih pravicah pri učencih (89,4% učiteljev je na to trditev odgovorilo z odgovorom »zelo se strinjam« ali »strinjam se«). Več kot 80% odstotkov anketiranih učiteljev se strinja, da se je z uvedbo projekta povečala senzibilnost učencev za problematiko otrokovih pravic, več kot 70% učiteljev pa je izpostavilo, da so se z učnimi karticami učenci naučili kritičnega pogleda na otrokove pravice in jih ne uporabljajo samo sebi v prid. Poleg tega učitelji navajajo, da so s sodelovanjem v projektu pridobili znanje, s katerim bodo v bodoče lažje izpeljali podobne projekte na temo otrokovih in človekovih pravic (59,3% učiteljev je na to trditev odgovorilo z odgovorom »zelo se strinjam« ali »strinjam se«). Manj kot 50% učiteljev pa je mnenja, da je projekt vplival na izboljšanje sodelovanja med učitelji, na šolsko klimo, na zmanjšanje obsega različnih pojavnih oblik nasilja med učenci, na povečanje sodelovanja z nevladnimi organizacijami s področja učenja otrokovih in človekovih pravic ter na boljše poznavanje pomena otrokovih pravic pri starših.

Če primerjamo tabelo pričakovanj učiteljev (*tabela 13*) s tabelo zaznanih sprememb (*tabela 14*), lahko rečemo, da je bilo glavno pričakovanje učiteljev (»Izboljšati poznavanje otrokovih pravic med učenci.«) udejanjeno, saj poročajo o izboljšanju stanja na tem področju. Kot je razvidno iz rezultatov, pa projekt ni vplival na izboljšanje šolske klime v skladu s pričakovanji učiteljev.

Ocena ustreznosti posameznih elementov učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala

V okviru vprašanja 20 smo od učiteljev, ki so sodelovali v evalvacijski raziskavi želeli izvedeti ali so učne kartice ustrezen didaktični pripomoček za motivacijo otrok pri spoznavanju otrokovih pravic. 91,8% učiteljev, ki so sodelovali v evalvacijski raziskavi je na to vprašanje odgovorilo pritrdilno. V vprašanju 21 pa smo učitelje spraševali o tem, ali je učence motivirala tema oz. pravica, ki se neposredno nanaša na njih ali pa je k motivaciji pomembno prispevala predvsem oblika dela oz. predlagana dejavnost iz učne kartice. Več kot polovica učiteljev (51,9%) je odgovorila, da je bila kot motivacijsko sredstvo učencem pomembna tako obravnavana tema kakor tudi oblika dela, predlagana na učni kartici.

Z vprašanjem 24 smo od učiteljev, ki so pri svojem pedagoškem delu uporabljali učne kartice *Moje pravice*, želeli izvedeti, kakšna je ustreznost posameznih elementov učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice*.

Tabela 15: ustreznost posameznih elementov učnih kartic

	<i>zelo ustrezno (%)</i>	<i>ustrezno (%)</i>	<i>manj ustrezno (%)</i>	<i>neustrezn o (%)</i>
Likovna opremljenost učnih kartic za učence.	29,8	61,5	2,9	0
Primernost zapisa posamezne otrokove pravice starostni stopnji učencev.	23,6	62,0	8,7	0
Vsebinska navodila in napotki za izvedbo dejavnosti zapisani na hrbtni strani kartice za učitelje.	21,6	66,3	5,3	0
Zadostna vsebinska in didaktična razlaga, ki spremlja vsako učno kartico.	14,4	67,8	11,5	0
Vsebinska usklajenost sličice, ki predstavlja posamezno pravico in zapisa te pravice na kartici.	19,7	67,3	5,3	0
Priloženi CD-ROM v mapi za učitelje.	26,9	49,0	3,4	0
Aktualna otrokova pravica meseca.	23,6	59,6	2,9	0
Spletne strani projekta MOJE PRAVICE, kjer so dostopne različne informacije o projektu, primeri dobre prakse, itn.	28,4	50,5	5,8	1,4

Na podlagi rezultatov, ki so prikazani v tabeli 15 lahko izpostavimo, da je 91,3% učiteljev kot najustreznejši element učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta *Moje pravice* izpostavilo »likovno opremljenost učnih kartic za učence« ter »vsebinska navodila in napotke za izvedbo dejavnosti, ki so zapisane na hrbtni strani kartice za učitelja« (87,9% učiteljev). Kot »zelo ustrezno« in »ustrezno« je 87% učiteljev ocenilo »vsebinska usklajenost sličice, ki predstavlja posamezno pravico in

zapisa te pravice na kartici«, 85,6% učiteljev pa je kot tako ocenilo »primernost zapisa posamezne otrokove pravice starostni stopnji učencev«.

Kljub temu, da odgovori učiteljev na posamezne trditve med seboj bistveno ne odstopajo, so se kot manj ustrezni elementi učnih kartic oz. celotnega didaktičnega kompleta *Moje pravice* izkazali »priloženi CD-ROM v mapi za učitelje« in »spletne strani projekta MP«. Kot najmanj ustrezen element učnih kartic so učitelji ocenili »zadostnost vsebinske in didaktične razlage, ki spremlja vsako učno kartico«, saj je 11,5% učiteljev ta element učnih kartic ocenilo kot »manj ustrezen«.

Najbolj priljubljene pravice oz. dejavnosti, predlagane na učnih karticah

V okviru *vprašanja 25* so učitelji našli 3 pravice oz. dejavnosti, predlagane na učni kartici, ki so bile pri njihovih učencih *najbolj* priljubljene. Med najbolj priljubljenimi pravicami so izpostavili

- *pravica do družine* (89 odgovorov);
- *pravica do igre* (80 odgovorov);
- *pravica do imena* (49 odgovorov);
- *pravica do svobodnega izražanja* (33 odgovorov).

Zgoraj navedeni rezultati kažejo, da sodita *pravica do igre* in *pravica do družine* med pravice, ki so bile med učenci najbolj priljubljene. *Pravica do imena* in *pravica do svobodnega izražanja* sodita med manj priljubljeni pravici, vendar sta v primerjavi s pogostostjo navajanja ostalih pravic pri učencih še vedno precej priljubljeni. Vse ostale pravice (nasilje, enakost, zasebnost, pravica do izobraževanja) oz. dejavnosti, predlagane na učnih karticah, so po mnenju učiteljev pri učencih manj priljubljene (izpostavilo jih je manj kot 20 udeležencev). Kot najpomembnejše razloge za aktualnost teh pravic oz. dejavnosti predlaganih na učnih karticah so učitelji navedli predvsem ustreznost dejavnosti na učni kartici glede na starost učencev ter dejstvo, da so nekatere pravice, zapisane na učnih karticah (npr. družina) učencem zelo pomembne.

Kljub dejstvu, da sodita med temeljne pravice *Konvencije o otrokovih pravicah* tudi *pravica do izobraževanja* ter pravica do ustreznosti ravnih preventivnega in kurativnega zdravstvenega varstva, so bile te pravice med manj izpostavljenimi. Najverjetneje bosta v državah, kjer je stopnja zagotavljanja brezplačnega osnovnošolskega izobraževanja (28. člen KOP) ter raven zdravstvenega varstva otrok (24. člen KOP) ti pravici večkrat izpostavljeni.

Najmanj priljubljene pravice oz. dejavnosti, predlagane na učnih karticah

V okviru vprašanja 26 so učitelji našli 3 pravice oz. dejavnosti, predlagane na učnih karticah, ki so bile pri njihovih učencih *najmanj* priljubljene. Med temi pravicami so izpostavili:

- *dolžnost države, da spoštuje otrokove pravice;*
- *pravica do družine;*
- *pravica do ravnanja po običajih svoje vere in kulture;*
- *pravica do zdravstvenega varstva.*

Na splošno bi lahko izpostavili, da je razpršenost med pravicami oz. dejavnostmi, ki so predlagane na učnih karticah pri tem vprašanju večja v primerjavi z razpršenostjo odgovorov pri vprašanju o najbolj priljubljenih pravicah. Število odgovorov na posamezno pravico je bistveno nižje. Eden od pomembnih dejavnikov je tudi neprimernost/ prezahtevnost didaktičnega kompleta *Moje pravice* za otroke med 6. in 10. letom starosti, kar je pokazala tudi analiza zaključnih poročil šol, ki so sodelovale v projektu *Moje pravice*. Učitelji poudarjajo, da so posamezne pravice, kljub poenostavljenemu zapisu na učnih karticah za učence, predstavljene preabstraktno in je zato stopnja razumevanja pri učencih nizka.

Kljub dejstvu, da je bila med *najbolj* priljubljenimi pravicami najbolj izpostavljena pravica do družine, so učitelji tudi med *najmanj* priljubljenimi pravicami izpostavili prav to pravico. Pomemben dejavnik, da je bila ta pravica med učenci manj priljubljena, gre najverjetneje iskati v zavajajoči navedbi poenostavljenega zapisa te pravice na *učni kartici 3* iz kompleta učnih kartic za otroke med 6. in 10. letom starosti (»Imam pravico, da sem skupaj z mamico in očkom«) oz. *učni kartici 14* iz kompleta učnih kartic za otroke med 11. in 15. letom starosti (»Vsi otroci imajo pravico biti z obema staršema, tudi če ne živita skupaj. [...]«). Pri zapisu na kartici za učence je pri tej pravici pomembno upoštevati dejstvo, da delež staršev, ki so ločeni ni zanemarljiv. Za razliko od ostalih učnih kartic ta učna kartica vpeljuje nenamerno diskriminiranje tistih učencev, ki ne živijo z obema staršema. Ta problem so večkrat izpostavili tudi učitelji, in sicer z obrazložitvijo, da je bilo nekaterim učencem pri obravnavanju te pravice nelagodno.

Med manj priljubljenimi dejavnostmi, ki so bile predlagane na učnih karticah, je po navedbah učiteljev tudi *učna kartica 13* iz kompleta učnih kartic za otroke med 11.-15. letom starosti (»Dolžnost države je storiti vse, kar je v njeni moči, za spoštovanje otrokovih pravic. [...]«). Učitelji kot vzrok temu navajajo nerazumevanje učencev, kar najverjetneje kaže na to, da učenci pravice razumejo predvsem na intersubjektivni ravni in ne kot razmerje med posameznikom in državo oz. *dolžnostjo* države, da zagotavlja in uresničuje pravice, ki so zapisane v *Konvenciji o otrokovih pravicah*.

Manj »priljubljena« je po navedbah učiteljev tudi pravica otrok na *učni kartici 11* iz kompleta učnih kartic za otroke med 11. in 15. letom starosti([...]. Če pripadaš

manjšini, imaš pravico govoriti svoj jezik in se ravnati po običajih svoje kulture in vere.«). Po mnenju učiteljev, učenci jemljejo pravico do lastne kulture samoumevno, ta problematika zanje ni aktualna. V državah, kjer je raznolikost otrok glede na etnično ali versko pripadnost ter pripadnost določeni etnični in/ali jezikovni manjšini večja (30. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*), bo najverjetneje tudi senzibilnost otrok za to problematiko večja.

Sodelovanje in interes učencev pri dejavnostih oz. učnih karticah

Vprašanje 27 se je nanašalo na sodelovanje in interes učencev pri posameznih dejavnostih oz. učnih karticah. Podobno kot pri *vprašanju 25*, je bil po navedbah učiteljev največji interes pri učnih karticah, ki se nanašajo na pravico otrok *do igre, do imena in pravico do družine*.

Predlogi učiteljev za dopolnitev obstoječih učnih kartic

Učitelji so v okviru *vprašanja 28* odgovarjali na vprašanje ali menijo, da bi morali v komplet učnih kartic vključiti tudi kakšno drugo pravico, ki je v obstoječem kompletu učnih kartic ni. 94,8% učiteljev je odgovorilo, da obstoječega kompleta učnih kartic ni potrebno dopolnjevati. 5,2% učiteljev je bilo mnenja, da je oba kompleta učnih kartic potrebno dopolniti predvsem z dolžnostmi (kot npr. dolžnost, da se učijo, ki je povezana s pravico do izobraževanja (28. člen KOP)). Eden od učiteljev je izpostavil, da težave niso vezane na posamezno pravico, ampak na »splošno zavedanje pravic«. Kot pomemben dejavnik pri dopolnitvi obstoječega didaktičnega kompleta je bilo izpostavljeno tudi to, da je nekatere dejavnosti težko izvajati s celim razredom, kar nakazuje potrebo po večji individualizaciji in diferenciaciji obstoječih učnih kartic.

STROKOVNI PREGLED UČNIH KARTIC »MOJE PRAVICE«

Didaktični komplet **Moje pravice: didaktični pripomoček za učenje otrokovih pravic** sestavljajo naslednja didaktična gradiva:

- komplet **10-ih učnih kartic** za otroke od *6.-10. leta* starosti (skupaj s spremljajočimi učnimi karticami za učitelje);
- komplet **17-ih učnih kartic** za otroke od *11.-15. leta* starosti (skupaj s kompletom 17-ih učnih kartic za učitelje);
- CD zgoščenka »Moje pravice, ki vsebuje elektronski zapis obeh kompletov učnih kartic, posamezne dokumente s področja otrokovih pravic, primere dejavnosti za delo v razredu, itn.

Predmet strokovnega pregleda obeh kompletov učnih kartic sestavljajo naslednje analize:

- analiza učnih kartic iz vidika *celovitosti* (koliko pravic iz *Konvencije o otrokovih pravicah* je vključenih v komplet učnih kartic za učence od *6.-10. leta* starosti ter v komplet učnih kartic za učence od *11.-15. leta* starosti);
- analiza učnih kartic iz vidika *skladnosti* poenostavljenih zapisov na posameznih karticah za otroke s členi iz *Konvencije o otrokovih pravicah*;
- analiza učnih kartic iz vidika *koherentnosti*, i.e. združevanja posameznih členov *Konvencije o otrokovih pravicah* na eni učni kartici;
- analiza učnih kartic iz vidika *uravnoveženosti*, i.e. primerne uskladitve členov oz. pravic iz *Konvencije o otrokovih pravicah* znotraj posameznega poenostavljenega zapisa;
- analiza obeh kompletov učnih kartic iz vidika *primernosti starostni stopnji* otrok (tako skupini otrok starih od *6.-10. let* kot tudi tistih, starih od *11.-15 let*).

Ti strokovni pregledi omogočajo primernejšo prilagoditev temeljnih načel *Konvencije o otrokovih pravicah*, ki utemeljujejo skupen minimalni standard varovanja otrokovih pravic na posameznih ravneh socialne politike in utemeljujejo vse otrokove pravice (opredelitev kategorije otroka, načelo nediskriminiranja, načelo največje koristi otroka, itn.), ki so prisotne v posameznih členih KOP, bolj smiselno predstavitev poenostavljenih besedil/zapisov za učence ter učinkovitejše dejavnosti za otroke, ki je zapisana na učni kartici posamezne pravice za učitelje. Na podlagi opravljenega strokovnega pregleda ter rezultatov, pridobljenih iz *vprašalnikov za učitelje*, so oblikovani predlogi in sugestije za izboljšanje obeh kompletov učnih kartic.

Splošni komentar k obema kompletoma učnih kartic

Med najpomembnejšimi komentarji k obema kompletoma učnih kartic je potrebno izpostaviti napačno interpretacijo *Konvencije o otrokovih pravicah* oz. posameznih členov te konvencije. V skladu z obstoječo kategorizacijo pravic KOP, obstoječe didaktično gradivo ne odraža celovitosti KOP, saj ne upošteva treh temeljnih kategorij pravic, kakor so zapisane v KOP, in sicer *zagotavljanje* [»provision«], *varovanje* [»protection«], *participacija* [»participation«].

Obstoječe didaktično gradivo za učitelje (kartice večjega formata) poleg poenostavljenega zapisa po nepotrebem navaja celotne člene *Konvencije o otrokovih pravicah*, ki so za pripravo in izvedbo dejavnosti, prav tako zapisane na hrbtni strani učne kartice, odvečni. Zapis posameznih pravic ali členov KOP na hrbtni strani učne kartice namenjene učitelju v nekaterih primerih zavajajoče združuje različne člene *Konvencije o otrokovih pravicah* in s tem umetno združuje ali razdružuje posamezne pravice (npr. 12.-17. člen KOP, ki opisuje temeljne svoboščine se na nobeni učni kartici ne pojavljajo kot celota oz. skupina temeljnih državljskih svoboščin).

Pomembna pravica, ki je odsotna tako iz kompleta učnih kartic za otroke od 6.-10. leta starosti kakor tudi iz kompleta učnih kartic za otroke od 11.-15. leta starosti je pravica otrok do *participacije*, ki jo podrobneje določata 13. in 15. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*. Ta pravica je še posebej pomembna, saj je otroški parlament ena od najpomembnejših oblik participacije otrok ter izražanja njihovih prepričanj, mnenj in idej, kar je povezano s pravico do svobode mišljenja ter pravico do svobode govora.

Prav tako je iz obeh kompletov učnih kartic odsotno poudarjanje enakosti med deklicami in dečki, ki je na tej starostni stopnji otrok lahko velikokrat dober primer »univerzalnosti« pravic. Pomembno je tudi poudariti, da poenostavljeni zapisi na obeh kompletih učnih kartic niso prilagojeni starostni stopnji otrok, kakor sta npr. oba poenostavljena zapisa *Konvencije o otrokovih pravicah* (*Povzetek pravic iz Konvencije o otrokovih pravicah* in *Poenostavljena oblika Konvencije o otrokovih pravicah*), ki ju je v priročniku *Prvi koraki* izdal Amnesty International.

Poenostavljeni zapisi na obeh kompletih učnih karticah za razliko od *Konvencije o otrokovih pravicah* ter obeh poenostavljenih zapisov KOP vsebujejo na različnih učnih karticah 1., 2. in 3. osebo ednine ter 3. osebo množine, kar vnaša v poenostavljene zapise, ki povzemajo člene *Konvencije o otrokovih pravicah*, nered. Pri sklicevanju na subjekta posamezne pravice (otroka) uporablja *Konvencija o otrokovih pravicah* izključno 3. osebo ednine, povzetek pravic iz KOP, ki ga je pripravil Amnesty International, pa izključno 3. osebo množine.

Posamezne dejavnosti zapisane na hrbtni strani obeh kompletov učnih kartic ne odražajo poenostavljenega zapisa oz. tistih pravic in členov, ki naj bi jih posamezna učna kartica predstavljala. Velikokrat so dejavnosti neprimerne tudi iz vidika šolskega reda (kot npr. trganje papirja na učni kartici 16 za otroke od 11.-15. leta starosti).

Strokovni pregled učnih kartic *Moje pravice za učence od 6.-10. leta starosti*

Komplet učnih kartic *Moje pravice za učence od 6.-10. leta starosti* sestavlja 10 učnih kartic, in sicer:

- *učna kartica 1*, ki povzema 1. in 2. člen KOP;
- *učna kartica 2*, ki opredeljuje pravico do imena in pridobitve državljanstva;
- *učna kartica 3*, ki opisuje pravico otroka, da v primeru ločitve vzdržuje osebne stike s starši;
- *učna kartica 4*, ki opredeljuje dolžnost države, da varuje otroka pred vsemi oblikami zlorab, trpinčenja in nasilja;
- *učna kartica 5*, ki opisuje pravico otroka do zagotavljanja primernih življenjskih razmer za razvoj otroka;
- *učna kartica 6*, ki opisuje dostop do preventivnega in kurativnega zdravstvenega varstva;
- *učna kartica 7*, ki opisuje pravico do izražanja lastnega mnenja;
- *učna kartica 8*, ki opisuje pravico otroka do igre;
- *učna kartica 9*, ki opisuje pravico do brezplačnega osnovnošolskega izobraževanja in cilje tega izobraževanja;
- *učna kartica 10*, ki opisuje pravice otrok pred različnimi oblikami izkoriščanja.

Komentarji in sugestije za izboljšanje učnih kartic

Pomembno je izpostaviti, da je komplet učnih kartic za učence *od 6.-10. leta starosti* iz vidika *celovitosti* predstavitev *Konvencije o otrokovih pravicah* pomankljiv, saj so v njem odsotne številne pomembne pravice iz KOP, npr. pravica do zdravstvenega in socialnega varstva; pravica otrok do participacije; pravica do zasebnosti; svoboda misli, vesti in veroizpovedi; itn. Tudi iz vidika *celovitosti* predstavljanja celotne *Konvencije o otrokovih pravicah* moramo izpostaviti, da ta komplet učnih kartic pomankljivo izpostavlja dve temeljni določili KOP, in sicer, načelo nediskriminiranja ter načelo najboljše koristi otroka.

Iz vidika *skladnosti* poenostavljenih zapisov na posameznih karticah za otroke s členu iz *Konvencije o otrokovih pravicah* je potrebno omeniti, da so posamezni zapisi na učnih karticah za učence *od 6.-10. leta starosti* zavajajoči, npr. *učna kartica 2*, ki se nanaša na pravico do imena se glasi napačno (»Vsakdo ima pravico do svojega imena«), saj se 7. člen KOP nanaša na pravico posameznika do imena. Beseda »svojega« je v tem primeru pri poenostavljenem zapisu te pravice odveč.

Kakor so v nekaterih primerih pri vprašanjih odprtega tipa anketnega vprašalnika odgovorili učitelji, so poenostavljeni zapisi na učnih karticah za učence *od 6.-10. leta* prezahtevni in preabstraktni za to starostno stopnjo otrok.

Tako npr. poenostavljeni zapis *učne kartice 1* »Vsi otroci so pomembni« na prezahteven način vpeljuje tako pojmovanje oz. opredelitev otroka, kakor ga določa 1. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*, kakor tudi *načelo nediskriminiranja*, ki je del 2. člena KOP. Prav tako tudi predlagana dejavnost na učni kartici za učitelje ne podpira poenostavljenega zapisa teh dveh členov KOP, ampak je osredotočena na opis različnosti posameznikov, ki bi jo bilo potrebno nadgraditi z opredelitvijo pojma otroka in poudarjanjem, da imajo vsi otroci na fotografijah enake pravice.

Učna kartica 2 iz kompleta učnih karticah za učence *od 6.-10. leta* starosti na hrbtni strani učne kartice za učitelja navaja tako 7. kot 8. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*, kar je iz vidika poenostavljenega zapisa »Vsi otroci imajo pravico do svojega imena.« neustrezno. Uporaba 3. osebe množine je v neskladju z 3. osebo ednine kakor je zapisano tako v 7. kot tudi v 8. členu KOP.

Po navedbah učiteljev je med najbolj spornimi učnimi karticami *učna kartica 3*, ki v poenostavljenem zapisu »Imam pravico, da sem skupaj z mamico in očkom.« vpeljuje nenamerno diskriminacijo tistih otrok, ki izhajajo iz enostarševskih družin ali pa – iz takšnih ali drugačnih razlogov – živijo samo z enim od staršev. Tudi predlagana dejavnost je za otroke, ki so bili deležni nasilja ali trpinčenja, lahko čustveno obremenjujoča, saj temelji na fizičnem stiku otrok. Tudi izključevanje oz. tekmovalnost pri oblikovanju družin, na katerih temelji igra, je iz vidika primernosti starostni stopnji otrok neustrezna.

Učna kartica 4 na neustrezen način združuje zlorabo in zanemarjanje otrok v družini zapisano v 19. členu *Konvencije o otrokovih pravicah* z 2. členom KOP, ki utemeljuje načelo nediskriminiranja. Prav tako je neprimerna tudi uporaba 1. osebe ednine v poenostavljenem zapisu, ki se ponovi na *učni kartici 5*. Predlagana dejavnost na tej učni kartici ne odraža primerno poenostavljenega zapisa »Imam pravico do dobrega življenja«, saj 27. člen *Konvencije o otrokovih pravicah* na katerem temelji poenostavljeni zapis *učne kartice 5*, podrobneje opisuje pravico otrok do življenske ravni, ki ustreza njihovem telesnemu, umskemu, [...] in družbenemu razvoju.

Poenostavljeni zapis *učne kartice 7* otrokom daje napačen vtis, da *Konvencija o otrokovih pravicah* dovoljuje izražanje vsakega mnenja otroka ali odraslega, kar predstavlja redukcionistično branje svobode izražanja in informiranja ter svobode misli kot temeljnih državljskih svoboščin. Tudi predlagana dejavnost z »govorečo palico« omejuje svobodo izražanja vsakega posameznika.

Učna kartica 9 na neprimeren način obravnava pravico otrok do brezplačnega osnovnošolskega izobraževanja, ki jo utemeljuje 28. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*. *Učna kartica 10* združuje skupaj šest členov *Konvencije o otrokovih pravicah*, kar iz vidika *uravnoteženosti* znotraj tega poenostavljenega zapisa ni primerno starostni stopnji otrok in njihovem razumevanju posameznih pravic.

Strokovni pregled učnih kartic *Moje pravice za učence od 11.-15. leta starosti*

Komplet učnih kartic *Moje pravice za učence od 11.-15. leta starosti* sestavlja 17 učnih kartic, in sicer:

- učna kartica 1, ki povzema 1. člen KOP;
- učna kartica 2, ki določa starševsko odgovornost za otrokovo vzgojo in razvoj;
- učna kartica 3, ki opisuje dolžnost države, da zagotovi izvajanje pravic KOP;
- učna kartica 4, ki opredeljuje pravico do imena in pridobitve državljanstva;
- učna kartica 5, ki utemeljuje načelo nediskriminiranja;
- učna kartica 6, ki utemeljuje načelo največjih koristi otroka;
- učna kartica 7, ki opisuje pravico do izražanja lastnega mnenja;
- učna kartica 8, ki opisuje pravico do brezplačnega osnovnošolskega izobraževanja in cilje tega izobraževanja;
- učna kartica 9, ki opisuje dostop otrok do preventivnega in kurativnega zdravstvenega varstva;
- učna kartica 10, ki opisuje način zagotavljanja zaščite otrok beguncev;
- učna kartica 11, ki opisuje pravico do svobode misli, vesti in veroizpovedi;
- učna kartica 12, ki opisuje pravico otroka do igre in razvedrila ter zagotavljanja primernih življenjskih razmer za razvoj otroka;
- učna kartica 13, ki opisuje pravico otrok do iskanja, sprejemanja in širjenja informacij;
- učna kartica 14, ki opisuje pravico otroka, da v primeru ločitve vzdržuje osebne stike s starši;
- učna kartica 15, ki opisuje pravico otrok do zasebnosti;
- učna kartica 16, ki opisuje pravice otrok pred različnimi oblikami izkoriščanja;
- učna kartica 17, ki opisuje pravico otrok do seznanjanja s *Konvencijo o otrokovih pravicah*.

Komentarji in sugestije za izboljšanje učnih kartic

Poenostavljeni zapis *učne kartice 1* za učence *od 11.-15. leta starosti* napačno navaja 1. člen *Konvencije o otrokovih pravicah* kot eno od otrokovih pravic. 1. člen KOP določa nosilca pravice oz. opredeljuje kategorijo otroka. Sporno je predvsem združevanje posameznih členov *Konvencije o otrokovih pravicah*, npr. pri *učni kartici 4*, ki opredeljuje pravico otroka do imena in državljanstva, saj se 8. člen KOP ne nanaša izključno na ohranjanje otrokove identitete iz vidika državljanstva. Poenostavljeni zapis na tej učni kartici (»Vsak otrok ima pravico do imena in nacionalnosti«) je napačen, saj pojma *državljanstva* in *nacionalnosti* nista sinonimna oz. pojmovno enakovredna.

Med najpomembnejšimi rezultati, ki so bili podani v odgovorih odprtega tipa *vprašalnika za učitelje*, je tudi ta, da likovna oprema učnih kartic *Moje pravice* ne odraža dobro posameznih poenostavljenih zapisov otrokovih pravic, ki je predstavljena na učni kartici.

Uporaba besede »oblast« na učni kartici 7 iz kompleta za učence od 11.-15. leta starosti (»Vsi otroci imajo pravico povedati, kaj mislijo. [...] Imaš pravico povedati svoje mnenje o vseh zadevah, [...] , pred oblastjo ali sodiščem«) je neutemeljena, ker besede »oblast« tako v *Konvenciji o otrokovih pravicah* ni, razen v 3. in 9. členu KOP, ki pa omenjata »pristojne oblasti«, kar se razlikuje od pojma *oblast* v politični teoriji.

Zapis učne kartice 5 (»Vsi otroci imajo vse človeške vrednote in so enakovredni [...].) je napačen, saj je pravilna opredelitev načela *nediskriminiranja* pojem *enakopravnosti* in ne enakovrednosti, ki nosi s seboj vrednostno konotacijo razlikovanja posameznikov glede na barvo kože, spol, itn.

Učna kartica 8 napačno navaja oz. interpretira 28. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*, saj se začetek poenostavljenega zapisa iz te učne kartice glasi »Vsi otroci imajo pravico hoditi v šolo [...].« 28. člen KOP vse države pogodbenice zavezuje k priznavanju *otrokove pravice do izobraževanja*, ki v razdelku (a) »zagotavlja obvezno in vsem brezplačno dostopno osnovno šolanje«.

Poenostavljeni zapis učne kartice 9 (»Kadar zbolíš, imaš pravico do zdravstvene pomoči in nege.«) zavajajoče poenostavlja 24. člen *Konvencije o otrokovih pravicah*, ki opredeljuje dostop otrok tako do preventivnega, kakor tudi do kurativnega zdravstvenega varstva.

Učna kartica 10 v opisu otrok beguncev neprimerno predstavlja status otroka begunca oz. prosilca za status begunca v novi državi, poenostavljeni zapis učne kartice 13 pa pri opisu subjekta pravice vsebuje tako 3. osebo množine kot tudi 2. osebo ednine.

Učna kartica 11 združuje dva člena *Konvencije o otrokovih pravicah*, ki med seboj nista neposredno povezana, in sicer 14. in 30. člen KOP. 14. člen je potrebno brati skupaj z 12., 13. in 15. členom KOP, ki predstavljajo temeljne svoboščine posameznika. Tudi razlaganje 30. člena KOP, na način, kakor je to zapisano v poenostavljenem zapisu učne kartice 11, je zavajajoč, saj so lahko običaji lastne kulture in vere velikokrat tudi v nasprotju z ostalimi temeljnimi otrokovimi pravicami (npr. obrezovanje deklic v podsaharski Afriki ter obrezovanje dečkov, nošenje naglavnih rut deklic muslimanske veroizpovedi, vnaprejšnje poročanje otrok, itn.).

Prav tako učna kartica 12 združuje med seboj dve nepovezani pravici, in sicer pravico do zagotavljanja primernih življenjskih razmer za otrokov razvoj, ki jo določa 27. člen *Konvencije o otrokovih pravicah* in 31. člen KOP, ki utemeljuje pravico otroka do igre in razvedrila.

Učna kartica 14 podobno kot *učna kartica 1* in *učna kartica 11* med seboj združuje posamezne člene *Konvencije o otrokovih pravicah*, ki se nanašajo na različne temeljne pravice, npr. neločljivost od staršev (9. člen), ponovno združitev družine (10. člen), starševsko odgovornost (18. člen) in socialno varstvo (26. člen KOP). Takšno združevanje je predvsem iz vidika *skladnosti* poenostavljenih zapisov na posameznih karticah za otroke s členi iz *Konvencije o otrokovih pravicah* ter vidika *koherentnosti* napačno in neprimerno za izvajanje v pedagoški praksi na tej razvojni stopnji otrok.

Poenostavljeni zapis *Učne kartice 15*, ki opisuje otrokovo pravico do zasebnosti zanemarja načelo *najboljše koristi otroka*, ki v primeru preprečevanja staršem ali zakonitim skrbnikom otroka upravičeno podeljuje pravico do vpogleda v otrokovo zasebno korespondenco ali ostala gradiva. Tudi v tem primeru bi bila dopolnitev poenostavljenega zapisa oz. primerna utemeljitev pravice do zasebnosti primernejša od obstoječega zapisa.

Učna kartica 16 združuje skupaj šest členov *Konvencije o otrokovih pravicah*, kar iz vidika *uravnoteženosti* znotraj tega poenostavljenega zapisa ni primerno.

4. ZAKLJUČKI

Rezultati analize *vprašalnikov za učitelje* kažejo, da je bil projekt MOJE PRAVICE med učitelji, ki so bili vanj aktivno vključeni, dobro sprejet ter da je področje poučevanja otrokovih pravic v šoli, ki so sodelovale v tem projektu aktualna tema.

Med splošnimi pogledi na otrokove pravice v skladu s pričakovanji pri anketiranih učiteljih prevladuje visoka naklonjenost poučevanju in učenju otrokovih pravic. Med stališči do vključevanja otrokovih pravic v šolski kurikulum pri učiteljih vključenih v projekt, prevladuje mnenje, da bi se moralo tako otrokove kot tudi človekove pravice v okviru osnovnošolskega izobraževanja poučevati v okviru družboslovno-humanističnih predmetov. Velik odstotek udeležencev je hkrati mnenja, da je za poučevanje tovrstne vsebine primerno tudi projektno delo z učenci kot dodatna dejavnost v šoli.

Učitelji udeleženi v evalvacijski raziskavi so pokazali izrazito pozitiven odnos do projektne dela nasploh ter prav tako izrazili visoko naklonjenost do projekta MOJE PRAVICE. Naklonjenost projektu s strani učiteljev kaže na to, da je projektno delo primerna oblika dela za poučevanje otrokovih pravic v osnovni šoli ter da je projekt v šolski praksi uporaben.

Pri vključevanju projekta v šolsko okolje je imel po mnenju udeležencev v raziskavi največjo vlogo koordinator projekta, kar je v skladu s pričakovanji pri projektne delu. Pri razvijanju programa so po oceni anketiranih učiteljev na večini šol pomebno sodelovali tudi ravnatelji ter posamezni učitelji prostovoljno. Sodelovanje staršev v projektu je bilo po mnenju učiteljev minimalno, kar je v skladu s pričakovanji, saj je projekt namenjen delu v šolskem okolju.

Glede odnosa do projekta, v smer neodločenosti ter odklanjanja projekta po mnenju anketiranih izstopajo učitelji/ce, ki niso sodelovali v projektu. Po oceni učiteljev udeleženi v projekt pri ostalih učiteljih na šoli prevladuje neodločenost o koristnosti projekta, prav tako je po njihovi oceni tudi med starši prisotna visoka stopnja neodločnosti v odnosu do projekta. Kljub temu pa pri starših prevladuje pozitiven odnos do projekta. Najbolj pozitiven odnos do projekta po mnenju anketirancev izkazujejo koordinatorji projekta, učenci ter ravnatelji šol.

Predpostavljamo, da učitelji in starši, ki niso neposredno vključeni v projekt, slabše poznajo oblike dela ter dejavnosti, ki so z njim povezane. Zato bi bilo, glede na dobljene rezultate, v bodoče smiselno na šolah razširiti predstavitev projekta, da bi s tem bolje seznanili tudi učitelje, ki v projektu ne sodelujejo. S tem bi učitelji pobliže spoznali projekt ter na ta način lažje in bolj celovito oblikovali stališče o dejavnostih znotraj projekta. Prav tako bi bilo smiselno v projekt delno vključiti tudi starše (npr. preko roditeljskih sestankov in/ali predavanj za starše) in s tem razširiti zavedanje o otrokovih pravicah tudi na domače okolje.

Ocene lastne usposobljenosti in znanja s področja človekovih in otrokovih pravic ter s področja poučevanja te problematike v osnovni šoli so pri anketiranih učiteljih nizke.

Pri vseh vprašanih povezanih z usposobljenostjo izvajanja projekta je večina učiteljev izpostavila, da nimajo dovolj znanja in da se želijo dodatno usposablјati in izobraziti na tem področju. V skladu s temi ugotovitvami, bi bilo v bodoče smiselno razmišljati o vzpostavitvi sklopa izobraževanj iz tega področja za učitelje in ostale pedagoške delavce na šoli, ki bodo vključeni v projekt MOJE PRAVICE oz. podobne oblike projektne delo s širšega področja poučevanja in učenja otrokovih in človekovih pravic. Pri projektne oblikah dela je smiselna tudi vzpostavitev mreže, povezave med udeleženci v projektu, s pomočjo katere si lahko udeleženci medsebojno pomagajo, izmenjujejo koristne nasvete, izkušnje, kar so še posebej poudarili koordinatorji projekta v zaključnih poročilih šol objavljenih na spletnih straneh *EIP Slovenija – Šole za mir*. Učitelji udeleženi v evalvacijski raziskavi so namreč večkrat omenili, da jim primanjkuje primerov dobre prakse pri izvajanju projekta, pri čemer bi jim koristilo, če bi se o tem lahko pogovorili s kolegi iz drugih šol, ki ga projekt tudi izvajajo.

Glede uporabljenih dokumentov, materialov ter oblik poučevanja otrokovih pravic v okviru projekta, se je kot naučinkovitejša oblika dela z učnimi karticami pokazala igra vlog. Med učitelji, ki so vključeni v projekt, je tudi najpogosteje uporabljena oblika dela pri poučevanju otrokovih pravic. Dokumenta, s katerima si udeleženci projekta največkrat pomagajo pri poučevanju otrokovih pravic sta *Konvencija o otrokovih pravicah* ter *Poenostavljena oblika Konvencije o otrokovih pravicah*. Ta dva dokumenta sta med udeleženci v projektu tudi najbolj poznana. V povprečju porabijo učitelji za pripravo dejavnosti v okviru projekta manj kot eno uro tedensko, kar je za projektne oblike dela optimalno. Največkrat učne kartice o otrokovih pravicah vključujejo v pedagoško delo v okviru razrednih ur ter projektne delo učencev. Rezultati kažejo, da je projektne oblike dela najprimernejša pri poučevanju tovrstne vsebine ter da je projekt zelo uporaben tudi na nivoju pedagoškega dela pri razrednih urah.

Pričakovanja učiteljev v zvezi s projektom so se v največji meri nanašala na izboljšanje poznavanja otrokovih pravic med učenci in učitelji ter na izboljšanje šolske klime. Po njihovi oceni se je poznavanje otrokovih pravic med učenci udeleženi v projekt izboljšalo, povečala naj bi se tudi senzibilnost otrok za problematiko človekovih in otrokovih pravic, kar kaže, da je projekt do določene mere zadostil pričakovanjem udeleženi učiteljev.

Ustreznost učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala v okviru projekta MP učitelji v večini ocenjujejo pozitivno. Velika večina udeležencev v evalvacijski raziskavi je učne kartice ocenila kot ustrezen didaktični pripomoček za motivacijo otrok pri poučevanju človekovih in otrokovih pravic. Nekoliko slabše je bila s strani uporabnikov učnih kartic ocenjena ustreznost vsebinske in didaktične razlage, ki spremlja vsako učno kartico. Poglobljena kvalitativna analiza zapisov na učnih karticah kaže, da je potrebno veliko večino učnih kartic iz vidika *celovitosti, skladnosti, koherentnosti, uravnoveženosti* ter *primernosti starostni stopnji otrok* prilagoditi, dopolniti in spremeniti, tako da bi vsaka učna kartica za otroke (kartica manjšega formata) na hrbtne strani namesto obstoječih besedil, vsebovala zapis, ki bo opredeljeval nosilca pravic *Konvencija o otrokovih pravicah* (kategorija otroka, kakor

ga določa 1. člen KOP), predstavljal načelo *nediskriminiranja* (2. člen KOP) ter poudarjal *načelo največje koristi otroka*, ki bo v skladu s 3. členom KOP. Prav tako je potrebno tudi prilagoditi in dopolniti učne kartice za učitelje, tako da bi le-te namesto polnih navedb posameznih členov iz *Konvencije o otrokovih pravicah* vsebovale zgolj navedbo člena iz KOP ter podrobnejšo navezavo posamezne pravice na šolski kontekst oz. konkretno delo v razredu. Prav tako je potrebno večino predlaganih dejavnosti za učence, ki so zapisane na učni kartici za učitelja, uskladiti s poenostavljenim zapisom posamezne pravice. Tudi likovna oprema obeh kompletov učnih kartic je iz vidika ponazoritve posamezne pravice pomanjkljiva, saj sta tako motiv in/ali likovna tehnika v večini primerov neusklajena s poenostavljenim zapisom pravic.

Glede na to, da bodo učne kartice oblikovane za potrebe konteksta držav OVSE, bi bilo poseben poudarek potrebno nameniti tudi dimenziji *človekove varnosti* [»human security], ki velja za enega od najpomembnejših pogojev uresničevanja tako otrokovih kot tudi človekovih pravic.

5. PRILOGE

Priloga 1: Vprašalnik za učitelje